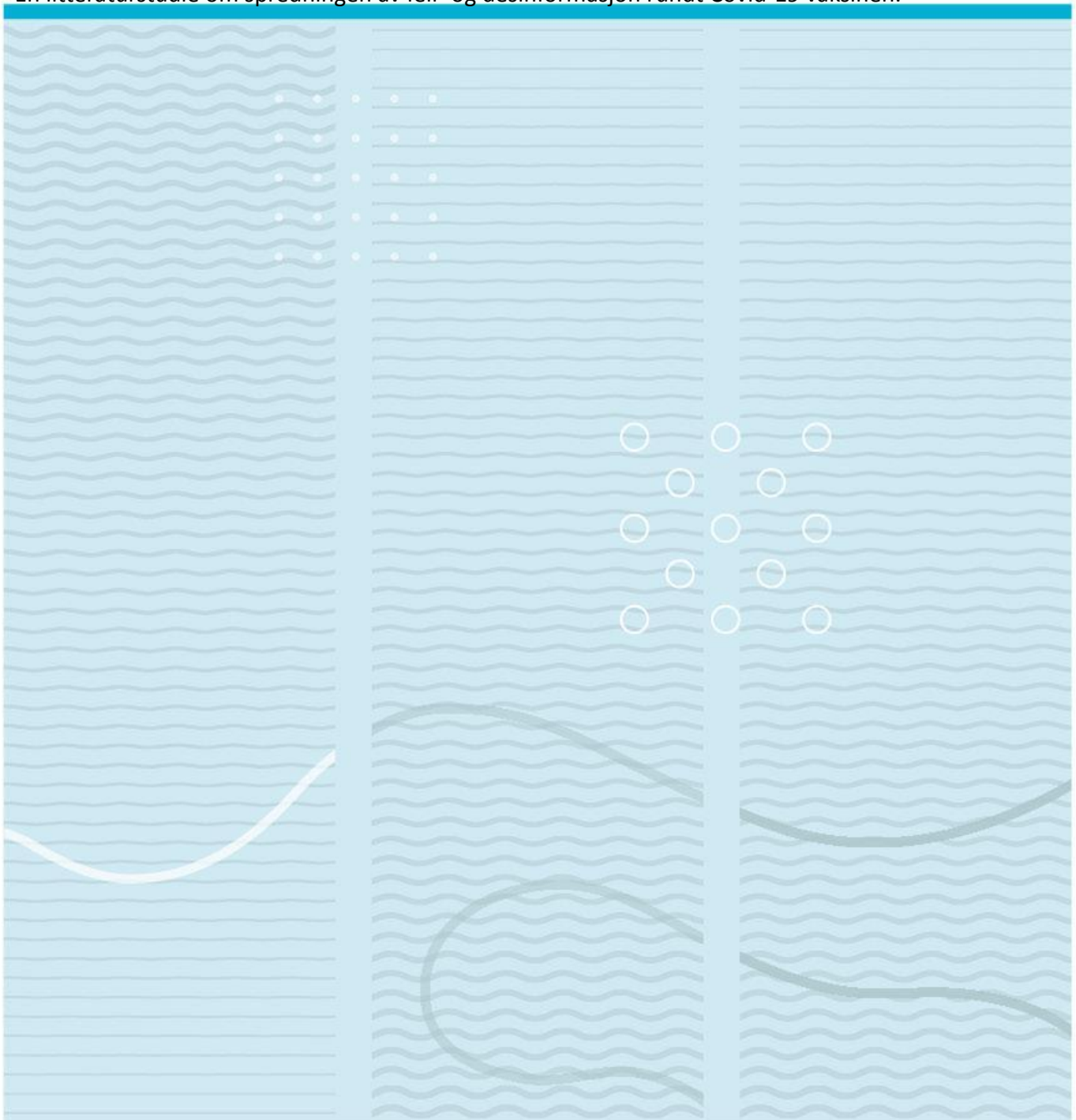

Juni Helene Øksnes Engen

Et dypdykk i den digitale infodemien

En litteraturstudie om spredningen av feil- og desinformasjon rundt Covid-19 vaksinen.

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for Handelshøyskolen
Institutt for økonomi, historie og samfunnsvitenskap
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2023 Juni Helene Øksnes Engen

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

Sosiale medier er et mektig verktøy og brukes av millioner av mennesker hver eneste dag. Mange tar gjerne til sosiale medier for å finne og motta informasjon, hvilket gjør det til et godt egnet sted for å spre falsk og villedende informasjon (Medietilsynet, 2021). Hensikten med spredning av falsk informasjon kan variere, alt ut ifra hva den bakenforliggende intensjonen til avsender er, og det er dette som klargjør skillet mellom desinformasjon og feilinformasjon. Spredning av desinformasjon og feilinformasjon er noe som i lang tid har vært ansett som et problem. Særlig i lys av pandemien vi nettopp har vært gjennom har dette problemet fått stadig mer oppmerksomhet (Nasjonal sikkerhetsmyndighet, 2023).

Med pandemien fulgte også et ekstraordinært behov for informasjon, hvilket resulterte i det WHO refererer til som en infodemi (infodemic) (WHO, 2020). En infodemi forklares gjerne enkelt som en overflod av informasjon, og det fremstår i slike tilfeller vanskelig å skille ut hva som er korrekt og gal informasjon (Conger, 2021)

Avhandlingen tar for seg følgende problemstilling: *“I hvilken grad har sosiale medier bidratt til spredningen av feil- og desinformasjon rundt Covid-19 vaksinen, og hvordan har dette påvirket tilliten i samfunnet?”*, med tre tilhørende forskningsspørsmål, for å kunne optimalisere problemstillingen.

Studien tar utgangspunktet i en litteraturstudie, med litteratur innhentet fra tre ulike databaser. En litteraturstudie bygger på sekundærdata, hvilket tilsier at litteraturen som anvendes som empirisk grunnlag Aktuelle data fra denne litteraturen vil bli tolket ut fra et dobbelhermeneautisk perspektiv.

Oppgavens diskusjonsdel tar for seg de tre forskningsspørsmålene, og diskuterer disse opp imot det teoretiske rammeverket og de empiriske funnene. For å deretter diskutere problemstillingen og besvare denne. Studiens resultat og konklusjon viser til en sterk korrelasjon mellom spredningen av feil- og desinformasjon i sosiale medier og den generelle tilliten i samfunnet.

Abstract

Social media is a powerful tool which is used by millions of people every day. More and more people use social media as a platform to seek and find information, which makes it a great place to spread false and misleading information. The intention of the spread of false and misleading information can often vary depending on the underlying intentions of the publisher. The dissemination of false and misleading information is something which has been viewed for a long time as a problem. Especially in light of the recent pandemic which generated a tremendous amount of focus on the issue (Nasjonal sikkerhetsmyndighet, 2023).

With the ongoing pandemic an immense amount of information was necessary, which in its due cause created a what the WHO referred to as the infodemic (WHO, 2020). An infodemic is often explained as an overflow or excessive amount of information and this creates an immensely difficult task to ascertain what is correct and false.

The thesis I have chosen is as follows “ *to which degree can social media contribute to the spread of false and misinformation surrounding the Covid 19 vaccine, and to what extent has this had an effect on the trust with a society?*” This is followed by three research questions in order to better optimize the thesis.

The study focuses on literature with research being primarily from three separate databases. One literature study is founded upon secondary data which is research based on others' work. Essential data from this literature will be interpreted from a double hermeneutic perspective. The assignments discussion section will undertake the three research questions from the thesis and subject them to the theory presented in the text.

The theoretical framework will then be discussed against the findings in conjunction with the task of answering the thesis and research questions.

The result of the study and the arduous research done, shows a clear correlation between the spread of false and misinformation within social media and the effect it has on the general trust within society.

Førord

Denne avhandlingen markerer slutten på to fine år ved masterstudiet i samfunnsanalyse ved Universitetet i Sørøst-Norge. Det har vært noen spennende, krevende og lærerike år.

I forbindelse med arbeidet med denne avhandlingen, vil jeg gjerne takke de flotte menneskene rundt meg, som gjennom hele denne prosessen har heiet, støttet og kommet med gode tips. Spesielt vil jeg rette en stor takk til familie, kjæreste og gode venner.

Tønsberg, 2023

Juni Helene Øksnes Engen

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	8
1.1 Kapitteloversikt.....	9
1.2 Problemstilling og avgrensing.....	9
2. Teoretisk rammeverk	12
2.1 Desinformasjon og feilinformasjon.....	12
2.1.1 Desinformasjon.....	14
2.1.2 Feilinformasjon.....	15
2.1.3 Opprinnelse og spredning.....	15
2.1.4 Hvem er mest utsatt for påvirkning av feil- og desinformasjon?.....	16
3. Infodemic	18
4. Vaksiner og vaksinering	19
4.1 Vaccine hesitancy.....	20
5. Sosiale medieplattformer	22
5.1 Hvem er på sosiale medier?.....	23
5.2 Algoritmer.....	23
5.3 Memes og influencere.....	24
5.4 Filterbobler.....	25
6. Tillit	26
6.1 Granovetters kilder til tillit.....	26
6.2 Luhmann: reduksjon av sosial kompleksitet.....	27
7. Metode og forskningsdesign	30
7.1 Alternative metoder.....	31
7.2 Prosjektets formål.....	31
7.3 Hva er en litteraturstudie?.....	32
7.4 Avgrensninger i litteratursøket.....	33
7.4.1 Søk og søkeord.....	34
7.4.2 Valg og utvelgning av litteratur.....	35
7.5 Metodisk refleksjon.....	36
7.6 Validitet og reliabilitet.....	37
8. Resultater og empirisk grunnlag	39
8.1 Tillit.....	41
8.2 Vaccine hesitancy og sosiale medier.....	42
9. Diskusjon	45
9.1 Hvordan spres feil- og desinformasjon seg på sosiale medier, og hvilke faktorer påvirker spredningen av slik informasjon?.....	45
9.2 Tiltak mot spredning av desinformasjon.....	50
9.3 Ytringsfrihet i et algoritmisk samfunn.....	53
10. Konklusjon	54
10.1 Svar på problemstillingen.....	54
10.2 Forslag til videre forskning.....	55
Litteraturliste	56

1. Innledning

Covid-19 pandemien er noe vi alle har en eller annen form for kjennskap til. Pandemien snudde verden på hodet og førte til inngripende tiltak i vår hverdag som individer. Formentlig har viruset sin opprinnelse fra Wuhan i Kina. Viruset spredte seg raskt videre derfra, og kun få dager etter fikk vi flere bekreftede meldinger om smitte i både Europa og Nord-Amerika. Dette medførte at World Health Organization (WHO) erklærte pandemi den 11. mars 2020. Begrepet pandemi, kan gjerne forklares ut ifra følgende karakteristikker; spredningen skjer på kryss og tvers av landegrenser, kontinenter eller hele verden, videre er det noe som skaper en effekt på mange mennesker (Suryasa et al., 2021). Coronavirus er en form for RNA-virus som kan infisere både mennesker, og et bredt spekter av dyr. Smitten overføres hovedsakelig fra dyr til menneske, og det var også dette som skjedde med SARS-CoV-2. Viruset lyktes tilsynelatende å gjøre denne overgangen på et sjømatmarked i Wuhan, Kina (Velavan & Meyer, 2020).

Da det i første omgang var snakk om et dødelig virus i Kina, ble det spredt en rekke videoer på sosiale medier, som skulle illustrere hvordan tilstandene var i ulike kinesiske byer. Hvorvidt disse videoene viste den fulle sannheten kan i ettertid diskuteres. Et sentralt poeng ble likevel at sosiale medier ville få en viktig rolle i den da kommende pandemien. Sosiale medier spiller en stadig større rolle i våre daglige liv, kanskje uten at vi egentlig tenker over bruken av dem. De aller fleste av oss kjenner gjerne til flere ulike plattformer når det kommer til sosiale medier. De mest kjente plattformene er gjerne Facebook, Snapchat, Twitter, Tik Tok og Reddit (Medietilsynet, 2021).

Pandemier er en av de største truslene vi som samfunn kan stå overfor (Direktoratet for beredskap og samfunnssikkerhet, 2019). Spørsmålet blir likevel hvordan en slik situasjon kan se ut i vår digitale tidsalder. Covid-19 pandemien anses på mange måter som den første pandemien som har skjedd innenfor tiden av sosiale medier (Goel & Gupta, 2020). Dette i seg selv gjør at denne pandemien ikke fullstendig kan sammenlignes med andre, særlig når det kommer til informasjonsdeling og informasjonstilgang. Denne avhandlingen vil problematisere spredningen av informasjon gjennom sosiale medier, og forsøke å belyse hvilken betydning denne informasjonsdeling kan ha for samfunnets tillit til myndighetene.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Avhandlingen bringer frem et tema som er høyst aktuelt i dagens samfunn, og er i stor grad sterkt inspirert av flere av fagene gjennomgått under masterstudiet i samfunnsanalyse. Oppgaven har blant annet røtter i fag som “Tillit og nettverk”, “Strategisk beredskapsledelse og krisehåndtering” og “Digitalisering og samfunn”. Dette er fag som har vært svært interessante og lærerike, og som vil kunne danne et godt faglig grunnlag for denne avhandlingen. Studien tar med andre ord for seg et relativt nytt og svært spennende fagfelt.

Det foreligger en rekke ulike grunner til hvorfor spredning av feil- og desinformasjon i sosiale medier er et aktuelt tema i dag. Mye av grunnen til at dette har fått såpass mye oppmerksomhet i løpet av de siste årene, kan gjerne spores tilbake til store hendelser, som presidentvalget i USA og covid-19 pandemien. Dette er i stor grad hendelser som har rettet søkelyset mot spredning av feilaktig og villedende informasjon i sosiale medier. Spredning av slik informasjon kan medføre en rekke alvorlige konsekvenser ovenfor liv og helse, både for enkeltindivider, men også samfunnet som en helhet (Sivertsen et al, 2021). Diskusjonen rundt covid-19 vaksiner har på mange måter utviklet seg til å bli svært politisk, og av den grunn er det verdt å understreke at det vil kunne foreligge en rekke ulike meninger om nettopp dette temaet.

Feil- og desinformasjon er noe man vil ha vanskeligheter for å unngå i vår digitale verden. I denne sammenhengen vil heller spørsmålet og utfordringene være knyttet til hvordan man skal kunne redusere spredningen og produksjonen av feilaktig og villedende informasjon.

1.2 Problemstilling og avgrensing

Oppgavens problemstilling reflekterer et stadig økende problem, som vi blant annet ser på sosiale medier i dag. Problemstillingen retter seg i hovedsak mot spredningen av desinformasjon og feilinformasjon vedrørende Covid-19 vaksinen, da dette i stor grad var med på å påvirke vaksinasjonstallene mot coronaviruset. Selv om oppgavens problemstilling hovedsakelig retter seg mot spredningen av desinformasjon og feilinformasjon rundt coronavaksinen, er dette et problem som regelrett dukker opp under store internasjonale og nasjonale hendelser. Det er med andre ord en svært dagsaktuell problemstilling, som det bør kastes et større søkelys over.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet peker i sin risikorapport fra 2023 på tre forhold som er særlig aktuelle i lys av trussel- og risikovurdering. I årets utgave er nemlig "*målrettede påvirkningsoperasjoner med spredning av desinformasjon*", ett av tre sentrale forhold som fremheves i rapporten. De legger til grunn at desinformasjonen vil kunne svekke den sosiale- og institusjonelle tilliten, og dermed bidra til å skape politisk ustabilitet (Nasjonal sikkerhetsmyndighet, 2023).

Problemstillingen er av særlig relevans da sosiale medier muliggjør spredningen av informasjon og feilaktig informasjon i et ekstremt raskt tempo. I konteksten med Covid-19 og vaksineringsen, har flere tatt til sosiale medier for å spre konspirasjonsteorier, usannheter og feilaktig informasjon om det rundt effektivitet og sikkerhet angående vaksinen. Dette har i stor grad vært med på å føre til at det har blitt skapt stor usikkerhet rundt vaksinen, hvilket igjen har resultert i at man unngår å ta den, og dermed lager store konsekvenser overfor folkehelsen. Oppgavens problemstilling er særlig aktuell ettersom pandemien har påvirket hele verden, og vaksinen mot Covid-19 har vært en sentral del av kampen mot pandemien. Med all den informasjonen som kom ut på sosiale medier innenfor et relativt kort tidsrom, var det ikke enkelt å skille mellom sann og usann informasjon. Problemstillingen jeg har valgt ut kan forsåvidt fremstå som bred, men forskningsspørsmålene vil kunne være med å snevre denne inn. I denne studien har jeg derfor valgt å ta utgangspunkt i følgende problemstilling:

I hvilken grad har sosiale medier bidratt til spredningen av feil- og desinformasjon rundt Covid-19 vaksinen, og hvordan har dette påvirket tilliten i samfunnet?

For å kunne operasjonalisere problemstillingen har jeg valgt ut et par forskningsspørsmål. Disse spørsmålene vil i stor grad være med på å belyse problemstillingen og ikke minst danne en mer

grunnleggende forståelse av oppgavens formål. Studien vil derfor ta for seg følgende forskningsspørsmål:

- *Hvordan sprer feil- og desinformasjon seg på sosiale medier og hvilke faktorer påvirker spredningen av slik informasjon?*
- *Hvilke tiltak kunne ha vært/har blitt satt inn for å begrense spredningen av feil- og desinformasjon om Covid-19 vaksinen på sosiale medier?*
- *Hvordan kan man balansere tillit og ytringsfrihet på sosiale medier med behovet om å begrense spredningen av feil- og desinformasjon om Covid-19 vaksinen?*

Sett i lys av oppgavens problemstilling, vil en nullhypotese se ut som følgende:

H₀ = Sosiale medier har ikke bidratt til spredning av feil- og desinformasjon om Covid-19 vaksinen, og har ikke påvirket tilliten i samfunnet.

2. Teoretisk rammeverk

Teorikapittelet vil være med på å danne det teoretiske grunnlaget for denne studien. Her vil teori, tidligere forskning og særlig relevante begreper presenteres og avklares. Dette rammeverket vil siden bli en sentral del av diskusjons- og analysedelen av studien. Kapittelet vil kunne være med på å skape en bedre forståelse av begreper som: desinformasjon, feilinformasjon, mistillit, ytringsfrihet og sosiale medier. Også spesielt aktuelt for denne studien er teorier om tillit. I denne sammenhengen vil det tas utgangspunkt i blant annet Granovetter og Luhmann. Det er verdt å bite merke i at det for øyeblikket finnes lite håndfast teori i tilknytning til spredning av feil- og desinformasjon, derav kun fokus på begrepsavklaring.

2.1 Desinformasjon og feilinformasjon

Det er ikke til å legge skjul på at vi i dag lever i et informasjonssamfunn, hvor haugevis av informasjon bare er et par tastetrykk unna. Mange vil gjerne referere til dagens informasjonssamfunn som "*informasjonsalderen*". Informasjon omgir oss til enhver tid, driver økonomien vår fremover, og gjør oss på mange måter til *informasjonsarbeidere*. Gitt at vi til enhver tid er omringet av all slags informasjon, bør man ha en anelse om hva informasjon faktisk er (Stahl, 2006, s. 84). Det foreligger flere ulike definisjoner på hva informasjon i realiteten er. Stahl peker i sin artikkel på Norbert Wiener's definisjon fra 1954, som lyder som følgende; "*Information is a name of the content of what is exchanged with the outer world as we adjust to it, and make our adjustment felt upon it*" (Stahl, 2006, s. 85). En typisk tilnærming til å kunne forklare begrepet "informasjon", kommer gjerne i sammenligning med begrepet "data". I denne sammenhengen blir gjerne data ansett som "rå fakta", hvilket kan peke oss i den retning av at informasjon er data "med mening". Det vil med andre ord si at dataen får kontekstavhengig mening og relevans, hvilket gjør at det blir omgjort til informasjon. Det ligger dessuten til grunn forventninger om at den informasjonen som produseres, representerer gyldig kunnskap som brukere kan stole på for rasjonell handling (Stahl, 2006, s. 85).

I lys av oppgavens problemstilling, er særlig forholdet mellom informasjon og teknologi relevant. Bakgrunnen til at nettopp dette forholdet er interessant, baseres gjerne på mulighetene teknologien representerer i form av at den tillater oss å samle inn informasjon i tidligere uhåndterlige mengder. I dag kan informasjonen behandles automatisk, samt sjekkes for ulike mønstre på et langt høyere nivå enn tidligere. Denne enorme omveltningen har krevd en helt ny

form for informasjonsinfrastruktur, hvilket igjen har behov for enorme investeringer, og ikke minst nye prosesser og prosedyrer (Stahl, 2006, s. 85).

Spredningen av *desinformasjon* og *feilinformasjon* er noe som stadig blir mer relevant, og det er på mange måter enklere enn noensinne å spre usann informasjon ved hjelp av sosiale medier og algoritmene som finnes på plattformene. Dette er med andre ord ikke et nytt fenomen, men noe som i takt med den teknologiske utviklingen, utgjør en stadig større trussel for samfunnet. Når man snakker om spredningen av usann og falsk informasjon finnes det en rekke ulike terminologier man kan anvende seg av. Vi er gjerne familiære med begreper som ofte anvendes for overlappende fenomen som “fake news”, “propaganda” og “konspirasjonsteorier” (NOU 2022: 9, s.160). I denne studien derimot, vil det tas utgangspunkt i begrepene *desinformasjon* og *feilinformasjon*. I dagligtale brukes gjerne begrepene *desinformasjon* og *feilinformasjon* om hverandre, og det kan være vanskelig å trekke et klart skille mellom de to. På bakgrunn av dette fremstår det som essensielt å klargjøre skillet mellom disse begrepene.

Allerede før covid-19 ble erklært en global pandemi i mars 2020, ble det under sikkerhetskonferansen i Munchen forutsatt hvilke utfordringer vi ville stå overfor. “*We’re not just fighting an epidemic; we’re fighting an infodemic. Fake news spreads faster and more easily than this virus, and is just as dangerous*” (WHO, 2020). Dette gir tydelige indikatorer på at de var forberedt på store mengder med falsk og villedende informasjon. Det ble satt i gang et samarbeid med Facebook, Pinterest, Tencent, Twitter, TikTok, Youtube og andre plattformer, for å forsøke å begrense spredning av rykter og feilinformasjon (WHO, 2020). Selv med omfattende tiltak, vil det være vanskelig å fullstendig begrense en slik spredning. Pandemien har hatt en rekke alvorlige ringvirkninger, ikke bare når det kommer til politiske, økonomiske og samfunnsmessige konsekvenser, men også når det kommer til påvirkning av media og kommunikasjonssystemer. I tråd med informasjonsutviklingen har tradisjonelle medier forsøkt å holde tritt med den raskt utviklede situasjonen, mens alternative nyhetsmedier på internett har dannet sine egne perspektiv. Dette kan ha vært med på å skape samfunnsforvirring, samt spredning av potensielt farlige falske nyheter eller konspirasjonsteorier, gjennom sosiale medier og andre nettkanaler (Boberg et al., 2020)

2.1.1 Desinformasjon

Det vi refererer til som desinformasjon har sin bakgrunn i det russiske ordet “*dezinformacija*”, hvilket oversatt til norsk betyr “bevisst falsk informasjon” (Patra & Pandey, 2021, s. 275). Når vi snakker om *desinformasjon* er det essensielt å understreke at dette ikke er det samme som *feilinformasjon*. Selv om fenomenene har tendenser til å utgjøre samme utfall eller konsekvenser, er intensjonene bak spredningen av informasjonen ulik. Vi kan gjerne forklare *desinformasjon* ut ifra det faktum at dette er feilaktig og villedende informasjon som spres med vilje, altså med onde intensjoner (Guess & Lyons, 2020, s. 11). *Desinformasjon* er noe som tillegges stadig mer fokus både nasjonalt og internasjonalt. Senest i Nasjonal sikkerhetsmyndighets risikorapport fra 2023, pekes det på *desinformasjon*, som en sammensatt trussel (Nasjonalt sikkerhetsmyndighet, 2023). Ut ifra dette kan vi forstå at *desinformasjon* er noe som er å anse som en pågående trussel for samfunnet. *Desinformasjon* kan på mange måter enkelt forklares som; “*falsk eller misledende informasjon som er skapt, presentert og spredd for økonomisk vinning eller for å bevisst lure publikum, som kan forårsake skade*” (European Commission, 2018). Når man snakker om skadene som kan oppstå er det gjerne snakk om trusler mot våre demokratiske prosesser, så vel som offentlige goder. Det er verdt å påpeke at *desinformasjon* i seg selv ikke nødvendigvis er i strid med lovverket, men informasjonen som publiseres og spres kan medføre enorme konsekvenser og potensielt være skadelig (NOU 2022: 9, s. 160). House of Commons har en tilsvarende definisjon på hva desinformasjon er. De definerer desinformasjon på følgende måte “*the deliberate creation and sharing of false and/or manipulated information that is intended to deceive and mislead audiences, either for the purposes of causing harm, or for political, personal or financial gain*” (House of Commons Digital, Culture, Media and Sport Committee, 2018). Desinformasjon er ofte bevisst plassert i en bestemt målgruppe, som vil kunne tro på de opplysningene og informasjonen som oppgis, og dermed vil spre dette videre (Bergh, 2020).

Det er viktig å påpeke at desinformasjon ikke nødvendigvis behøver å være ukorrekt informasjon, men er heller tatt ut av sammenheng, som bevisst er fremstilt på en feilaktig eller villedende måte med bakenforliggende intensjoner om å oppnå bestemte effekter hos forutbestemte målgrupper (Sivertsen et al, 2021). Desinformasjon kan komme i mange former og varianter, og det kan til tider være svært vanskelig å avsløre. Spredningen vi ser av slik informasjon er på mange måter en stor utfordring, og spesielt når det blir satt i system og kombinert med en rekke andre virkemidler. Ettersom hensikten ofte kan være det å påvirke, vil desinformasjon fungere som ett av flere virkemidler i en *påvirkningsoperasjon* (Sivertsen et al, 2021).

2.1.2 Feilinformasjon

Feilinformasjon eller det man på engelsk kaller “*misinformation*”, er på mange måter i slekt med *desinformasjon*, og innehar ofte en rekke fellestrekk. Et klart hovedskille mellom de to ligger gjerne i intensjonene bak spredningen av informasjonen. Når man snakker om *feilinformasjon* i den forstand, kan det forklares ut ifra at det er feilaktig informasjon som deles og spres uten hensikt i å skade. *Feilinformasjon* kan på bakgrunn av dette anses som langt mer uskyldig, da det ikke foreligger skadelige hensikter ved spredningen av informasjonen. Ettersom hovedskillet mellom *desinformasjon* og *feilinformasjon* ligger i intensjonene, er det svært vanskelig å skille mellom dem i praksis. Av denne grunn anvender man betegnelsen feilinformasjon, når det ikke er kjent hvilken intensjon og motiver som foreligger hos avsender (NOU 2022: 9, s. 161). Feilinformasjon kan utgjøre en påstand som enten motsier eller forvrenger vanlige forståelser av etterprøvbare fakta, og er gjerne framstilt gjennom rykter og konspirasjonsteorier (Guess & Lyons, 2020). Det finnes imidlertid tilfeller hvor avsender av feilaktig informasjon ikke anser sannheten som en viktig faktor. Dette er noe filosofen Harry Frankfurt omtaler som *bullshit*. Det kan forklares som formidling av opplysninger eller påstander uten å utvise interesse for hvorvidt informasjonen er sann eller ikke. “Fake news” eller falske nyheter, er noe som kan kategoriseres som en underkategori til *feil-* og *desinformasjon*. Fake news er gjerne fremstilt og ser ut som nyheter, i forsøk på å skape troverdighet rundt budskapet. I denne settingen blir nyhetsformatet på mange måter misbrukt for å både engasjere, samt øke troverdigheten, gjerne uten at informasjonen som gis er kvalitetskontrollert (NOU 2022: 9, s. 161).

2.1.3 Opprinnelse og spredning

Tilfeller hvor man tidligere har observert produksjon og spredning av *desinformasjon*, er gjerne i tilknytning til politiske prosesser. I denne sammenhengen kan man gjerne peke på eksempler som: det amerikanske presidentvalget i 2016, samt britenes utgang fra EU (Brexit) (Sivertsen et al, 2021). Vi kan likevel se at oppstandelsen av *desinformasjon* også finner sted på andre arenaer i samfunnet, som for eksempel medisinsk/vitenskapelig *desinformasjon*. Feilaktig og villedende informasjon oppstår gjerne i takt, og som en reaksjon på en dagsaktuell hendelse. Informasjonen som spres kan bestå av ulike formål, og i en slik sammenheng er det å kunne forstå motivet for spredningen essensiell. *Desinformasjon* er ofte ansett som en sentral del av konspirasjonsteorier. Det er vanskelig å gjøre rede for hva konspirasjonsteorier faktisk er, og det finnes utallige ulike definisjoner, som alle bærer preg av likheter.. Begrepet *konspirasjonsteori* kan gjerne ses på som

alternative forklaringer på historiske eller pågående hendelser som hevder at mennesker eller grupper med skumle intensjoner er engasjert i konspiratoriske planer (Mahl et al., 2023). Begrepet kan også kort forklares som en “*påstand om at gale ting i verden skyldes skjulte sammensvergelse*” (NOU 2022: 9, s. 160).

Oppstandelsen av slik informasjon kan også forekomme når det foreligger for mye informasjon, slik at man ikke er i stand til å bearbeide den informasjonen som finnes. Videre er en sentral teori innenfor dette spørsmålet at spredningen av falsk informasjon får fotfeste og deles videre av borgere i samfunnet, som generelt innehar lav tillit til sentrale myndigheter eller staten. Denne spredningen er likevel på ingen måte begrenset til kun enkeltmennesker og grupper, men kan også komme fra blant annet myndigheter i autoritære regimer (Tørdal, 2021). Mange mennesker deler gjerne ulike konspirasjonsteorier videre fordi de selv tror informasjonen i budskapet er sant, mens andre bevisst ønsker å provosere, manipulere eller målrette folk for politiske eller økonomiske grunner (European Commission, 2020). Sosiale medier anses som en kjent kanal hvor feil- og desinformasjon om covid-19 spres, og disse plattformene spiller en stor rolle i bekjempelsen av dette fenomenet (Jacob et al., 2023).

2.1.4 Hvem er mest utsatt for påvirkning av feil- og desinformasjon?

En rapport fra Medietilsynet (2021) viser til grupper mennesker i ulike aldre som anser seg selv som ikke-mottakelige for påvirkning av feil- og desinformasjon, men er kompetent nok til å tyde og avdekke informasjonen de blir fremvist. Dette viser hvordan deler av befolkningen fremviser årvåkenhet og skeptisisme ved informasjonen de blir presentert. Det å bli påvirket av det vi ser og hører på sosiale medier er på ingen måte et nytt fenomen. Denne påvirkningen kan skje på en rekke ulike måter, og man er derfor i stor grad avhengig av å kunne skille mellom hva som er korrekt og ukorrekt informasjon. Dette er imidlertid sjeldent enkelt, da sosiale medier representerer en lang rekke plattformer hvor hvem som helst sitter med muligheten for å kunne publisere informasjon.

Som nevnt tidligere er det gjerne den yngre generasjonen som er mest tilstedeværende på sosiale medier. Videre er det vist til at en rekke unge mennesker tilegner seg informasjon og nyheter gjennom sosiale medier fremfor andre medier, og dermed ikke oppsøker denne informasjonen på eget initiativ. En rapport fra Medietilsynet (2021) peker på at det er mennesker under 45 år som jevnt over har hatt størst sannsynlighet for å støte på falske nyheter. I undersøkelsen gjort av

Medietilsynet kommer det frem at 51% viser til å ha sett falske nyheter i tilknytning til Covid-19 pandemien, mens 30% ikke er helt sikre, og kun 18% sier de ikke har sett falske nyheter om Covid-19. Rapporten kaster tydelig lys på at alder spiller en sentral rolle, da snittet på landsbasis er høyest i gruppen mennesker mellom 16-34 år, med hele 60%, som svarer de har sett falske nyheter i tilknytning til Covid-19 pandemien. Det er Facebook som skiller seg markant ut fra de andre sosiale medieplattformene når respondentene i undersøkelsen blir spurt om hvor de har sett disse falske nyhetene, med hele 35% mot andre plassens 17% (Medietilsynet, 2021). En kan stille spørsmålet om hvorfor det er flest unge som svarer at de har sett falsk informasjon rundt Covid-19 pandemien, kan dette skyldes deres overlegne tilstedeværelse på sosiale medier? Eller skyldes dette at grupper/individer har unge som målgruppe når de sprer falsk og ukorrekt informasjon?

3. Infodemic

Begrepet “infodemiology” ble kartlagt allerede tilbake i 2002, og bekymringer over infodemier eller utbrudd av feilinformasjon er praktisk talt like gammelt som selve “World Wide Web”.

Infodemic som begrep er ofte beskrevet som spredningen av for mye informasjon, med andre ord en overflod av både god og dårlig informasjon om et spesifikt problem. Det som kan beskrives som enda viktigere enn overfloden av informasjon, er dens dynamiske, raskt bevegelige og raskt skiftende natur som sprer seg gjennom populasjoner. Det er dette som utgjør sammenligningen med epidemier. Overfloden av informasjon kan være svært utfordrende, særlig dersom informasjonen er dårlig, men likevel vil det kunne finnes muligheter for at korrekt og pålitelig informasjon også kan ha en viral natur (Conger, 2021). Begrepet er flittig brukt i sammenheng med covid-19 pandemien, hvor man kunne se epidemi lignende tendenser i spredningen av informasjon på sosiale medier. En infodemi i en helsekrise eller pandemi, som kan være med på å sile ut den sanne informasjonen, og bidra til at rykter og desinformasjon spres enklere. Infodemier har tendenser til å spres like raskt som et virus, om ikke raskere ved hjelp av sosiale medier (Patel et al., 2020).

4. Vaksiner og vaksinerings

Vaksiner er i dag en svært enkel og effektiv beskyttelse mot farlige sykdommer. Ved gjennomgang av sykdom forekommer ofte livslang immunitet, slik at man ikke kan gjennomgå samme sykdom flere ganger. Hensikten med vaksinasjon er hovedsakelig å oppnå beskyttelse mot sykdom, uten risikoen og måtte gjennomgå sykdommen og vaksiner gis gjerne i form av et sprøytstikk (Folkehelseinstituttet, 2022).

Etter WHO erklærer pandemi, tar det ikke lang tid før utviklingen av vaksinene er i gang. Effektive vaksiner som skal bekjempe Covid-19 utvikles, produseres og distribueres med en enestående hastighet, hvorav noen av dem tar i bruk en helt ny form for mRNA-teknologi. Allerede i desember 2020 er de første coronavaksinene administrert. I 2021 fortsetter utrullingene av vaksinene, som distribueres og leveres på kryss og tvers av kontinentene (Folkehelseinstituttet, 2023)

Vaksinasjon mot SARS-CoV-2 kan anses som et særdeles sentralt tiltak for å kunne håndtere pandemien i både Norge og andre deler av verden. Drøyt ett år etter WHO erklærte pandemi, godkjenner EU-kommisjonen Pfizer vaksinen i desember 2020. I Norge og resten av EU/EØS landene er det EU som er ansvarlig for å sørge for at både sikre og effektive coronavaksiner når ut til befolkningen (Europeisk informasjonsportal om vaksinasjon, 2022). I det norske vaksinasjonsprogrammet anvendes det i hovedsak tre ulike vaksiner (oppfriskningsdoser ekskludert). Spikevax (Moderna), Nuvaxovid (Novavax) og Comirnaty (BioNTech og Pfizer), av disse har alle under 18 år blitt vaksinert med sistnevnte, hvorav alle over 30 år har blitt å takke ja anbefalt det samme. Det har tidvis også vært tilfeller hvor man har vært nødt til å kombinere vaksinene nevnt ovenfor, det er likevel anbefalt å takke ja til vaksinen man blir tilbudt. Det pekes videre på at kombinasjon mellom de ulike vaksinene vil kunne gi like god beskyttelse, samt medfører ingen større risiko for alvorlige bivirkninger, enn dersom man skulle få dobbel dose fra samme produsent (Helsenorge, 2023).

4.1 Vaccine hesitancy

Vaccine hesitancy erklært av WHO som en av topp ti største trusler mot global helse i 2019 (WHO, 2019). Begrepet “vaccine hesitancy” er ikke et enkelt fenomen å finne en entydig definisjon for. Det vil alltid finnes variasjoner som er basert på en rekke ulike faktorer, som alt fra tid, sted og hvilken type vaksine det er snakk om. Motstand mot vaksiner er ofte drevet frem av en rekke komplekse faktorer, hvorav en grunnleggende faktor ofte er tillit. Dette kan være alt fra tillit til myndighetene, helsevesenet, forskning og profesjonelle. Videre kan også både kulturelle og religiøse faktorer spille en sentral rolle i tvilen ovenfor vaksinasjon (Basch et al., 2021). Vaksineusikkerhet er definert ut ifra at det foreligger avslag eller forsinkelse i aksept om et vaksinetilbud, til tross for tilgjengelighet av både vaksiner og vaksinasjonstjenester. Mangelfull oppslutning til vaksinasjonsprogrammer har også før Covid-19 pandemien vært ansett som en årsak til bekymring (Sheikh et al, 2023).

Det har blitt reist en rekke spørsmål i tilknytning til Covid-19 vaksinen, mange av disse spørsmålene er gjerne knyttet til trygghet og effektivitet rundt vaksinen. Dette er et område som på den tiden hadde et stort informasjonsbehov. Spørsmål om tiden det tok å utvikle og godkjenne vaksinen har stått høyt oppe på agendaen, samt kunnskapen om potensielle bivirkninger. Videre har spørsmålet om hvorvidt vaksinene er trygge for personer med underliggende sykdommer eller svekkede helsetilstander vært luftet. Tvilen rundt vaksinene reiste seg stadig mer når vaksinen Astra Zenica ble tatt ut av vaksinasjonsprogrammet, hvilket skyldes tilbakemeldinger om kraftige bivirkninger som blodpropp og blødninger (Folkehelseinstituttet, 2021).

Gjennom pandemien har det sirkulert en rekke ulike konspirasjonsteorier om Covid-19 vaksinen på sosiale medier. Det er ikke til å undergrave at disse konspirasjonsteoriene kom i en tid og kontekst hvor usikkerheten var høy og skepsisen økende overfor offentlige helseinstitusjoner og myndigheter, vedrørende tiltakene som ble innført. En av de mest kjente konspirasjonsteoriene tilknyttet Covid-19 vaksinen er at vaksinen inneholder microchiper som kobles opp mot 5G nettet, slik at myndighetene ville kunne kontrollere befolkningen. Videre har også teorien om at vaksinen gis for å kunne skape massedød, slik at myndighetene kan bedrive med befolkningsregulering også vært fremme i lyset. Også teorier om at vaksinen skaper fertilitetsproblemer hos kvinner, var aktuell da flere kvinner rapporterte om bivirkninger knyttet til menstruasjonen i etterkant av vaksinen (Pertwee et al., 2022)..

5. Sosiale medieplattformer

Sosiale medier er gjerne noe de aller fleste har noen form for kjennskap til. Det er noe mange gjerne tar i bruk daglig, både for kommunikasjon, deling av bilder og informasjon med både kjente og ukjente. Sosiale medier som all annen form for teknologi og kommunikasjon er stadig i utvikling. På bakgrunn av dette kan en entydig definisjon av begrepet være vanskelig å utforme. Dette er ikke fordi vi ikke vet hva sosiale medier er, men gjerne fordi det er vanskelig å forklare hvorfor det er som det er (Carr & Hayes, 2015). Det ligger likevel til grunn et par definisjoner som kan anses som anvendelige. For å kunne redegjøre for hva sosiale medier faktisk er, vil det være essensielt å se på bakgrunnen for begrepet. Sosiale medier som begrep ble for første gang anvendt i 1994, med andre ord i de tidlige dagene av det kommersielle internettet, da de første sosiale media plattformene ble utviklet og lansert. Fra 1994 og frem til 2023 har disse plattformene fortsatt å vokse og utvikle seg, samtidig som antall brukere har økt drastisk (Aichner et al., 2021).

Terminologien “sosiale medier” er i hovedsak brukt som et slags paraplybegrep, hvilket tilsier at begrepet beskriver en rekke ulike online plattformer. Dette kommer blant annet tydelig til syne når man snakker om alle de ulike applikasjonene, eller “apper” som man gjerne kaller det. Sosiale medier som begrep kan gjerne defineres på følgende måte;

“interactive computer-mediated technologies that facilitate the creation or sharing of information, ideas, career interests and other forms of expression via virtual communities and networks” (Wong et al., 2021). Denne definisjonen omfatter en rekke populære plattformer, som Instagram, Facebook, Snapchat og Twitter. Sosiale medier kan ut ifra definisjonen ovenfor gjerne forklares som digitale plattformer som lar brukerne dele innhold og kommunisere med hverandre. Disse plattformene gir oss med andre ord muligheten til å holde kontakt med mennesker, og samtidig få tilgang på informasjon og nyheter fra hele verden. Det er liten tvil om at sosiale medier har fått en stadig større plass i hverdagen hos flere mennesker, og dette kan både ha positive og negative effekter.

5.1 Hvem er på sosiale medier?

I dag er det ikke utenkelig å se for oss at omtrent to tredjedeler av alle internettbrukere er deltakende i sosiale medier (Ortiz-Ospina, 2019). En rapport fra direktoratet for forvaltning og økonomistyring peker på staten og offentlige myndigheters bruk av sosiale medier. Dette i seg selv peker på at det ikke bare er privatpersoner, virksomheter og organisasjoner som befinner seg på sosiale medieplattformer. Sosiale medier er for mange deres “nyhetskanal”, hvilket tilsier at staten og myndighetene har vært nødt til å adaptere til dette. Dette gjøres gjerne for å kunne nå ut til et større publikum, og kunne spre informasjon på raskest mulig måte. Videre peker rapporten fra Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) på at myndighetenes eventuelle fravær fra sosiale medier, vil kunne lede til mer spredning av feilinformasjon, dersom noen andre hadde distribuert informasjonen hvor staten står som ansvarshavende (DFØ, 2022). Mange privatpersoner befinner seg også på sosiale medier, og særlig den yngre generasjonen, som gjerne er å anse som selve drivkreftene i bruken av sosiale medier (Engen et al, 2017, s. 328).

5.2 Algoritmer

Innholdet vi vises i sosiale medier er i stor grad tilrettelagt for hver enkelt bruker. Dette betyr at hver enkelt bruker vil kunne få en personalisert versjon av innlegg og reklame på ulike sosiale plattformer. Du legger kanskje merke til at dersom du søker etter et produkt på nettet, vil du senere få opp reklamer for det samme produktet. Ut ifra dette kan slike algoritmer fremstå som et sterkt markedsføringsverktøy. Algoritmer er nettopp det, et verktøy for å kunne skape personalisert innhold til deg som nettbruker. Den beregner ut fra dine tidligere søk og valg, hvilke meldinger/innlegg som skal fremheves og presenteres i din melding strøm på sosiale plattformer (Skants, 2016).

Dersom du bruker sosiale medier vil du være med på å skape enorme mengder data. Disse dataene analyseres for å kunne danne en svært avansert og detaljert forståelse av hva disse dataene faktisk representerer. De handlingene du utfører på ulike sosiale plattformer blir også analysert, det vil si alt du leser, skriver, liker eller kommenterer på blir materiale som senere anvendes i analyser. Disse analysene foregår hovedsakelig via maskinlæring, hvilket betyr at det er en programvare som trenes opp for å automatisk kunne finne sammenhenger og mønstre. Resultatet av disse analysene ser du i “feeden” din på sosiale medier (Bergh, 2020).

Sosiale mediers algoritmers hensikt og intensjon er å distribuere de publiseringene eller postene som skaper mest engasjement. Dette vil som regel falle i spredningen feil- og desinformasjon sitt favør (NOU 2022: 9, s. 18). Det er ikke til å legge skjul på at både algoritmer og annen slags kunstig intelligens har fått en stadig mer integrert del av informasjonssamfunnet. Det tas gjerne i bruk for å kunne selektere, prioritere og målrette ulike typer innhold mot hver enkelt bruker. Samtidig som algoritmene og den kunstige intelligensen kan være med på å fjerne innhold og poster som strider mot brukervilkår. Anvendelsen av denne typen virkemidler stiller en rekke store krav til aktørene og ikke minst myndighetene. De er med andre ord nødt til å sørge for at bruken av denne formen for teknologi ikke strider mot ytringsfriheten, samt andre grunnleggende rettigheter (NOU 2022: 9, s. 29).

5.3 Memes og Filterbobler

Memes er kanskje for mange et kjent fenomen på sosiale medier og internett generelt, kanskje særlig hos ungdommer og unge voksne. Meyer (2020) viser til Dawkins (1976) definisjon på begrepet “meme”, som forklares som kulturelle enheter som sprer seg fra person til person gjennom imitasjon (Meyer, 2020). I dagens samfunn er kanskje ordet mest brukt for å beskrive innhold, bilder, sitater eller poster som deles på internett og i hovedsak bygger på humor. Dette kan gjerne beskrives som et kraftfullt kommunikasjonsverktøy, samt et nyttig verktøy for å kunne forstå digital kultur. Memes er på ingen måter kun kontrollert av et enkelt individ, men i en forstand drevet av kollektive sosiale verdener (Meyer, 2020).

De algoritmene som finnes på sosiale medieplattformer presenterer som sagt brukeren innhold som har en rekke likhetstrekk med det brukeren tidligere har engasjert seg i. Dette kan i stor grad være med på å skape bekymring over det man kan kalle “filterbobler”. Dette er en situasjon hvor algoritmene filtrerer innholdet såpass mye for å best mulig tilfredsstille brukerens preferanser, hvilket kan føre til at man til slutt befinner seg i en boble bestående av svært ensidig informasjon. Dette kan bidra til å skape et slags “ekkokammer” hvor en rekke brukere samles for å diskutere med andre brukere som allerede mener det samme som dem. (NOU 2022: 9, s. 80).

Sosiale medier og algoritmene som finnes der bidrar til økt eksponering av informasjon som deles via det vi ser på som svake forbindelser. De sosiale plattformene gjør at vi gjerne hører fra

folk vi ellers ikke ville hørt fra i det daglige livet. Dette kan i og for seg selv være med på å sørge for at man utsettes for oppfatninger og meninger, som ikke er i overensstemmelse med egne synspunkter. Det foreligger gjerne som et ønske hos de fleste å få egne oppfatninger bekreftet, men det er ikke nødvendigvis slik at ulike brukere aktivt velger bort innhold som ikke støtter opp under det de selv mener (Skants, 2016).

6. Tillit

Dagens samfunn er preget av et høyt kompleksitetsnivå, bestående av formaliserte kontrollsystemer og flittig bruk av abstrakt og spesialisert kunnskap. Hvilken rolle innehar tillit i denne typen samfunn? Og hvilken form for tillit er det snakk om? Tillit er et felt innenfor samfunnsvitenskapen, og er undersøkt gjennom mange år, samtidig som det finnes mye nyere forskning på tema. I dag er tillit sjelden et tema som tas opp for seg selv, og er dermed gjerne sett i sammenheng med andre fenomener (Mangset, 2021).

Det ligger til rette for mange perspektiver innenfor tillit, og blant disse er Luhmann, Granovetter og Simmel særlig interessante. Tillit er et uttrykk som brukes mye i det daglige språket, og forstås gjerne som det å kunne stole på en annen person, media eller myndigheter. Samtidig som dette kanskje er den hverdagslige tolkningen av begrepet, foreligger det flere ulike formelle definisjoner. Tillit kan på mange måter forstås som en situasjon hvor man er sårbar, og hvor man dermed er nødt til å akseptere denne sårbarheten. Vi er i stand til å akseptere dette på bakgrunn av våre positive forventninger til intensjonen hos en annen (Engen et al., 2017).

6.1 Granovetters kilder til tillit

Denne tolkningen består av trekk som kan sammenlignes med Granovetters definisjon av begrepet. Granovetter forklarer tillit som den tiltroen man har til at en annen person vil gjøre det rette til tross for intensiver om at h*n vil gjøre det motsatte (Granovetter, 2017, s. 58). Videre legger Granovetter til at et kjent argument innenfor denne definisjonen er at for å kunne utvise tillit, kreves det at noen tar en form for risiko om troverdigheten til den man vil utvise tillit til. Han legger også til at man ikke skal ta i bruk begrepet "tillit" hvor en slik risiko ikke finner sted (Granovetter, 2017, s. 72). Det er verdt å bite merke i at Granovetters perspektiv på tillit i hovedsak er basert på et økonomisk perspektiv, men dette gjør på få måter budskapet mindre relevant. Granovetter legger i den forstand fem kilder til tillit:

Kilder til tillit:

- (1) Tillit basert på kunnskap eller kalkulering av den andres interesser.
- (2) Tillit basert på personlige relasjoner
- (3) Tillit basert på medlemskap i grupper eller nettverk

- (4) Institusjonell kilder til tillit.
  - (5) Tillit basert på normer
- (Granovetter, 2017, s 59-72).

I likhet med Luhmann viser Granovetter til aspektet om kompleksitetsreduksjon. Granovetter bringer frem dette ved å vise til at det å ha tillit til andre vil lede frem et samarbeid, samtidig som folk vil oppføre seg langt mer godartet enn om tilliten ikke lå til grunn. Han peker videre på aspektet om både tidsbesparelser, samt besparingen av kostnader (Granovetter, 2017, s. 56). Med videre utgangspunkt i Luhmann, Durkheim og Simmel, vil vi se nærmere på ulike definisjoner og tilnærminger til tillit.

6.2 Luhmann: reduksjon av sosial kompleksitet

Luhmann er godt kjent for sin bok "*Tillid: en mekanisme til reduksjon av sosial kompleksitet*". Denne boken tar for seg sammenbindingen av individnivået og systemnivået av tillit (Mangset, 2021). Videre er han svært opptatt av tillitens kompleksitets reduserende evner, og viser til at tilliten forenkler med andre ord livsførselen ved å påta seg en risiko (Luhmann, 1999, s. 125). Samtidig viser han til tillit på både individnivå og systemnivå, og er svært opptatt av hva som binder disse nivåene sammen (Mangset, 2021). Luhmann viser med dette også til overgangen fra personlig tillit til systemtillit i et komplekst samfunn, og er i denne sammenhengen opptatt av samfunnets overgang til et senmoderne samfunn. Et slikt samfunn kan gjerne karakteriseres ved økning i kompleksitet, at faren erstattes med risiko, samt at vi får en overflod i kunnskap, som vi ikke er i stand til å vurdere (Mangset, 2021). Dette fører til at han også er svært opptatt av hvilken rolle tillit spiller i erstatningen til kunnskap. Dette i en tid hvor samfunnet er i utvikling til et senmoderne samfunn, og kunnskapen er rundt oss til enhver tid, og den er så avansert og ukjent at det blir utfordrende å ta den i bruk som grunnlag for handling (Mangset, 2021).

Luhmann peker på tillit som et erfaringsbasert element, noe som er enkelt å se for seg når det er snakk om personlig tillit. Når vi snakker om personlig tillit er det verdt å understreke at dette er et følelsesmessig bånd mellom de involverte partene, og et eventuelt brudd på denne tilliten vil føre til smerte og en følelse av svik (Mangset, 2021). I denne sammenhengen kan man stille seg spørsmålet om hvorvidt det samme gjelder når vi snakker om systemtillit? Hvordan skal en kunne bygge opp erfaringer eller bli kjent med et system på samme måte? Den typen systemer Luhmann snakker om i denne sammenhengen, er det han refererer til som "*kommunikasjonsmedier*" (Luhmann, 1999, s. 93). Systemtillit omhandler ikke forholdet mellom

mennesker, slik den personlige tilliten gjør, den handler kort sagt om tillitsforholdet individer har til systemer eller institusjoner. Luhmann understreker at på lik linje med den personlige tilliten, er også systemtilliten erfaringsbasert (Luhmann, 1999). Det Luhmann omtaler som systemtillit er et svært nyttig begrep i forståelsen av sosial orden, beslutningstaking, samt handling i det senmoderne samfunn (Mangset, 2021). Luhmann peker i retning av at systemtilliten beskriver det som må til for å holde et samfunn gående, altså sosial orden. Dette kan være alt fra pengesystemet, politiske institusjoner og lover (Mangset, 2021)

Tillit handler ikke nødvendigvis bare om gode intensjoner, ettersom folk med gode intensjoner også evner å avgi feilaktig informasjon. Det pekes i retning av at tillit i ekstraordinære hendelser bør knyttes opp mot en form for kompetansedimensjon, på samme måte som vi var sterkt avhengige av under Covid-19 pandemien (Engen et al., 2017).

I likhet med Luhmann viser Granovetter til aspektet om kompleksitetsreduksjon. Granovetter bringer frem dette ved å vise til at det å ha tillit til andre vil lede frem et samarbeid, samtidig som folk vil oppføre seg langt mer godartet enn om tilliten ikke lå til grunn. Han peker videre på aspektet om både tidsbesparelser, samt besparingen av kostnader.

Norge og de andre nordiske landene er notorisk kjent for å ha sterk tillit til myndighetene, gjerne det vi refererer til som *institusjonell tillit*. De nordiske landene er generelt i toppsjiktet av en rekke gode målinger. Befolkningens tillit til myndighetene under en ekstraordinær hendelse eller en krise er sentral for deres funksjonalitet (Engen et al., 2017). For å kunne utvise tillit er vår kjennskap til kilden som utgir informasjon essensiell, og blir derfor en avgjørende faktor når vi skal vurdere kildens troverdighet (Engen et al., 2017, s. 327).

7. Metode og forskningsdesign

Metodekapittelet brukes for å kunne vise hvilke metodiske valg og beslutninger som er tatt gjennom studien. Kapittelet vil derfor vise hvilken fremgangsmåte som er benyttet for å innhente data, samt analyseteknikken som er blitt benyttet gjennom studien. Kapittelet er forsøkt delt opp trinnvis slik at det skal være enkelt å følge stegene som er gjort for innhenting av data. Kapittelet presenterer også en figur av den utvalgte litteraturen (Figur 1). Videre presenteres det både fordeler og ulemper ved bruk av litteraturstudie som metode. Kapittelet avsluttes med en kort diskusjon vedrørende studiens etterprøvnbarhet, reliabilitet og validitet.

Metode kan som sagt beskrives som en systematisk måte å undersøke virkeligheten på, og vi skiller gjerne mellom kvalitativ og kvantitativ metode. Ved hjelp av ulike metoder kan man forbedre og fokusere den oppdagelsesevnen. Vi kan dermed si at metoder vil hjelpe oss med å anvende de sansene vi har på en langt mer disiplinert og gjennomtenkt måte enn hva man ellers ville gjort. I korte trekk kan metode forklares som en bestemt fremgangsmåte, som er et hjelpemiddel til å nå frem til ny kunnskap. Metoden er dermed ikke et mål i seg selv, men heller et hjelpemiddel for å nå målet. Det er også sentralt å vektlegge at metoden vi velger til vårt forskningsprosjekt vil kunne ha stor innvirkning på hva man vil oppdage (Halvorsen, 2016). Prinsippet om etterprøvnbarhet er noe som står sentralt i vitenskapstradisjonen generelt, og derfor noe man ønsker å oppnå. Denne studien tar utgangspunktet i kvalitativ metode, herunder en litteraturstudie. Ved bruk av kvalitative metoder vil det tidvis være vanskelig å gjennomføre etter et fast opplegg.

Et forskningsdesign starter som regel i en prosess hvor man finner et fenomen eller et samfunnsproblem man ønsker å forske på. Et annet viktig steg innad i designprosessen er å avgjøre hvilket formål prosjektet skal tjene. Det vi anser som formålet utgjør gjerne hva vi ønsker å vite eller hva vi vil oppnå med forskningsprosjektet. Formålet med forskningen spiller en stor rolle i de spørsmålene som stilles, blant annet problemstillingen og forskningsspørsmål. Vi må med andre ord vite hva vi er på jakt etter for å kunne stille de gode spørsmålene (Bukve, 2021, s. 201). Gjennom litteratursøk vil man kunne finne ut hva det er sagt om emnet tidligere, videre vil man også kunne skaffe kjennskap til overordnede ideer og teorier som er særlig relevante for forskningsprosjektets tilnærming (Bukve, 2021, s. 202).

7.1 Alternative metoder

For å kunne svare på problemstillingen ovenfor ligger det en rekke ulike metoder til grunn som kan anses som aktuelle i forhold til å finne data om emnet. Jeg var tidlig bestemt på at jeg ikke skulle benytte meg av kvantitativ metode. Dette medførte at jeg tidlig var sikker på at dette forskningsprosjektet ville ta utgangspunktet i en kvalitativ tilnærming. Kvalitative metoder kan være så mangt, og det finnes en rekke ulike måter å gå frem for å gjennomføre en kvalitativ studie. Sett i lys av studiens problemstilling var tanken om å gjennomføre ustrukturerte intervjuer særlig aktuell, og det er mulig å tenke seg at bruk av intervjuer ville være en god måte å besvare oppgavens problemstilling. På den andre siden stilles det krav om etterprøvbarhet, noe som kan være vanskelig å oppnå gjennom bruk av intervjuer som metode. Et annet sentralt aspekt som medførte at valget ikke falt på ustrukturerte intervjuer, var tidsaspektet. Det å gjennomføre intervjuer er ofte en tidkrevende prosess, og krever gjerne mye for- og etterarbeid, samt transkribering, planlegging og muligens reising. Det å skaffe informanter til et slikt prosjekt kan også vise seg å være utfordrende til tider, videre var det vanskelig å avgjøre hvem som kunne vært aktuelle å anvende som informanter. Etter å ha forhørt meg med en rekke kandidater som kunne vært aktuelle i studiens sammenheng, ble det fort klargjort at dette ikke gikk an å gjennomføre likevel.

7.2 Prosjektets formål

Ved å stille oss selv spørsmål om hvorfor vi ønsker å gjennomføre et forskningsprosjekt innenfor et gitt problemfelt, vil vi i stor grad bidra til å klargjøre det vi ønsker å gjøre, og dermed lettere får frem en klar problemstilling (Halvorsen, 2016, s. 39). Oppgaven står inne med et tema som stadig blir mer og mer relevant, og som fikk særlig mye oppmerksomhet under pandemien. Prosjektets formål vil derfor være å belyse temaet om spredningen av feilaktig og villedende informasjon, i håp om at man vil kunne være i stand til å begrense dette, samt å forhåpentligvis vise til at man er stadig nødt til å være langt mer kritisk enn tidligere til informasjon man finner på nettet. Problemstillingen representerer også et felt som har vært av særlig stor personlig interesse de siste årene, på samme tid er dette et problem som ikke bare påvirker mennesker lokalt, men også på et globalt nivå.

7.3 Hva er en litteraturstudie?

En litteraturstudie tar utgangspunkt i allerede publisert litteratur, og vil derfor ikke i lignende forstand frembringe ny kunnskap på området. Litteraturstudier som metode vil derfor heller kunne bidra til å skape en helhet eller se ulike sammenhenger. Litteraturstudiet går i hovedsak ut på å gjennomgå og analysere eksisterende forskningslitteratur for å kunne få innsikt i et felt eller en bestemt problemstilling. Å gjennomføre en litteraturstudie er et komplekst arbeid og et omfattende prosjekt, bestående av en rekke utfordrende og komplekse oppgaver. En slik studie krever en rekke ferdigheter i det å identifisere temaer og lokalisere, analysere, kritisere og sammenkoble litterært arbeid inn til en helhetlig tekst (Efron & Ravid, 2019).

Det å gjennomføre en litteraturstudie følger ikke nødvendigvis en spesifikk oppskrift, og man står fritt til å benytte seg av både kvantitativ og kvalitativ metode. Strukturen og stilen i studien bør reflektere forskerens perspektiver, som vil være forankret i ulike tilnærminger til kunnskap og forskning. Vi skiller likevel gjerne mellom tre ulike måter å gjennomføre en litteraturstudie på, hvilket består av følgende; *systematisk litteraturstudie*, *tradisjonell narrativ litteraturstudie* og *hermeneutisk fenomenologisk litteraturstudie* (Efron & Ravid, 2019). I denne studien er tradisjonell narrativ litteraturstudie valgt.

En litteraturstudie er som sagt en systematisk gjennomgang av vitenskapelig litteratur i et utvalgt emne eller case. En slik studie er ment for å kunne analysere, evaluere og ta utgangspunkt i tidligere litteratur presentert av andre forskere innenfor forskningsfeltet. Ved gjennomgangen av litteraturen vil man for det første presentere en omfattende, kritisk og nøyaktig forståelse av det nåværende kunnskapsnivået, for å så sammenligne ulik litteratur og teori som finnes innenfor emnet. Videre vil man kunne peke ut mangler eller hull i den aktuelle litteraturen, og dermed indikere hva som bør gjøres for å kunne tillegge og fremme mer kunnskap innenfor det valgte emnet (Efron & Ravid, 2019).

Utførelsen av en litteraturstudie er sjelden en lineær prosess, men likevel finnes det noen ledetråder til hvordan en slik studie kan gjennomføres. Efron og Ravid peker i sin bok på en prosess for gjennomførelse som tar utgangspunkt i seks ulike steg, hvilket jeg har valgt å basere denne studien på. Stegene ser ut som følgende:

1. Valg av litteraturstudiens tema
  2. Lokalisering av litteraturstudiens kilder
  3. Analysering og evaluering av litteraturstudiens kildemateriell
  4. Organisering og syntensering av litteraturen og oppbygning av argument
  5. Utviklingen av en “forfatterstemme” og følge skrivekonvensjoner
  6. Skrivning, redigering og raffinering av litteraturstudien
- (Efron & Ravid, 2019)

Når man har bestemt seg for metode, er det vanlig å gjøre rede for hvilken tolkningsramme man ønsker å ta i bruk. I denne studien har jeg valgt å benytte meg av en tolkningsramme innenfor dobbel-hermeneutikk. Når vi fortolker, så fortolker vi en allerede fortolket virkelighet. Det vil med andre ord si at man aldri får sannheter eller objektive fakta om noe, en får kun innsyn i hvordan aktørene forholder seg til fenomenet man studerer (May & Perry, 2013, s. 111).

7.4 Avgrensninger i litteratursøket

Valget av litteraturstudiens tema er klargjort gjennom utviklingen og utformingen av problemstillingen og forskningsspørsmålene, samt i avsnittet om studiens aktualitet. For å kunne lokalisere de kildene litteraturstudien skulle baseres på, tok jeg utgangspunkt i USN bibliotekets oversikt over ulike databaser, og i samråd med bibliotekar fikk anbefaling om hvilke tre som ville passe best basert på studiens formål og hensikt.

For å sørge for at søkene etter aktuell litteratur ikke blir for bredt, er det essensielt å ha visse kriterier grunnlagt. Disse kriteriene kan omfatte en rekke ulike preferanser, vanligvis vil man gjerne ta i bruk visse søkeord, velge språk og tidsperiode litteraturen er skrevet. Det finnes et bredt utvalg av potensielle søkemotorer som kunne vært aktuelle i denne sammenhengen, men i denne studien har jeg begrenset meg til tre databaser, dette for å ikke gå for bredt ut, men heller søke strategisk. Jeg har derfor valgt å forholde meg til følgende databaser: Academic Search Premier (EEBSCO), ScienceDirect og Web of Science (ISI Web of Knowledge). Dette er digitale databaser, som baserer seg på digitale forskningsartikler, noe som kan være en sentral bidragsyter i lys av konseptet om etterprøvbarehet, da disse er enklere å oppsøke igjen på et senere tidspunkt.

For å kunne avklare hvilke søkeord jeg skulle benytte meg av, valgte jeg å dele opp problemstillingen, på lik linje med forskningsspørsmålene. Videre har jeg benyttet meg av ordnett.no, og forsøkt å finne synonymer til de aktuelle søkeordene. For å holde oversikt over alle aktuelle søkeord har jeg lagd en tabell, som er vedlagt som vedlegg. Tabellen viser søkeord som er aktuelle både på norsk og engelsk, men jeg har valgt å forholde meg til litteratur på engelsk. Bakgrunnen for dette er at det finnes et langt bredere utvalg av litteratur på engelsk, sammenlignet med norsk. Dette kan gjerne begrunnes med at engelsk er et globalt språk, som i stor grad er et dominerende språk innenfor akademisk forskning, hvilket tilsier at utvalget av litteratur også blir større. Ettersom Covid-19 viruset først ble oppdaget i 2019, vil det naturligvis tilsa at litteraturen som finnes innenfor de aktuelle søkeordene er publisert etter dette. Dette blir med andre ord en naturlig avgrensning på tidsrammen i søket etter litteratur.

I den forbindelse gjorde jeg et par prøvesøk for å se hvor stort eller lite utvalget av aktuell litteratur var på emnet. Dette prøvesøket ble gjennomført i Google Scholar, og resulterte i kun 36 treff. Søket så ut som følgende; (Desinformasjon OR misinformasjon OR påvirkningsoperasjoner) AND (Koronavirus, korona, Korona-virus). Dette søket ble som vist gjennomført ved bruk av de norske ordene, hvilket viste til relativt få treff. Dette viser i hovedsak grunnen til hvorfor engelsk litteratur faller innenfor inkluderingkriteriene for denne studien.

En slik studie kan heller ikke bare bestå av de kriteriene man ønsker å inkludere, men må også inneholde kriterier man ikke ønsker å inkludere. I dette tilfellet ble selvsagt anvendt når det kommer til språket den aktuelle litteraturen er skrevet på. Videre er kriteriet om at artiklene skal omhandle vestlige land valgt med bakgrunn i at det finnes mer åpenhet rundt spredningen om falsk og villedende informasjon. Som nevnt ovenfor er også det at litteraturen skal være publisert etter 2019 også et kriterium som gjør at all litteratur før dette tidspunktet ikke vil anvendes, noe som egentlig fremstår som en naturlig avgrensning i dette tilfellet.

7.4.1 Søk og søkeord

Det ligger til rette en rekke søkeord som er svært aktuelle i sammenheng med problemstillingen og de valgte forskningsspørsmålene. For å kunne finne de ordene som var mest aktuelle og nødvendige å finne i litteratursøket, valgte jeg å dele opp spørsmålene og deretter plukke ut nøkkelord. Det fantes en rekke aktuelle søkeord som var aktuelle i denne settingen, samt en stor mengde med synonymer. Jeg har derfor forsøkt å lage en slags oversikt, dette for å kunne skape

en enklere oversikt for meg selv, men også for deg som leser. Ut ifra problemstillingen og forskningsspørsmålene var særlig ordene: *social media, disinformation, misinformation, covid-19, covid-19 vaccine, trust, freedom of speech*, aktuelle i søk etter litteratur. I den forstand er tabellen i vedlegg 1 bygd opp på bakgrunn av disse ordene og deres synonymer.

For å videre kunne avgrense søkene som gjøres i databasene har jeg tatt i bruk ulike søketeknikker. Dette er søketeknikker som lar deg søke på en spesifikk måte, hvor man også kan anvende blant annet en boolsk søketeknikk eller trunkering, i en kombinasjon med AND eller OR. Boolsk søkemetode brukes gjerne når man søker etter noe, som gjerne kan beskrives ved flere ord, eksempelvis (Disinformation OR Misinformation OR Malinformation). Denne søkemåten ligner på mange måter på algebra og gjør det mulig for oss å søke etter synonymer. Trunkering på sin side brukes gjerne når man ønsker å søke etter selve “stammen” i et ord, hvor for eksempel endelsen av ordet kan være ulik. I denne sammenhengen har særlig stammen av ordet “*vaccine*” vært særlig i bruk under søkeprosessen, hvorav stammen av ordet utgjør “*vaccin*”. Denne måten å søke på genererer en rekke flere treff enn man ellers ville fått ved å søke etter enkeltord. I dette tilfellet genererte trunkeringen av ordet “*vaccin*” til at vi får treff på alt fra: *vaccine, vaccines, vaccination* og *vaccine hesitancy*.

7.4.2 Valg og utvelgning av litteratur

I starten av søkeprosessen var det en overveldende oppgave å gå igjennom alle de treffene søkene genererte. For å kunne gjøre utvelgingsprosessen enklere var det derfor særlig relevant å se hvilke nøkkelord artikkelen trakk frem, samt lese sammendragene.

For å kunne gjøre utvelgingsprosessen enklere, startet jeg med å se på hvilket geografisk område litteraturen var fra eller basert på. Deretter var nøkkelordene artiklene trakk frem neste steg i denne prosessen. Dette er noe databasene også hjelper til med når man anvender seg av boolsk og trunkering som søketeknikk. I de tilfellene hvor søkene mine ga relativt mange treff var dette et nødvendig steg. Der søkene ga langt færre treff, var det å lese sammendragene i stor grad med på å avgjøre hvorvidt artikkelen ble tatt med videre til vurdering eller ikke. For å sikre et bredere utvalg har jeg valgt artikler fra tre ulike databaser, selv om enkelte databaser var å anse som mer brukervennlige. Det er verdt å legge til at alle artiklene er innhentet fra anerkjente plattformer, og etter USNs egne liste over anbefalte databaser.

Det ble til slutt valgt ut 7 artikler, disse ble nøye gjennomgått og vurdert. Denne reduksjonen baseres i hovedsak på oppgavens ord omfang, samt tiden som lå til rådighet. Dette medførte at avhandlingen vil ta utgangspunkt i ti artikler som vil danne det empiriske grunnlaget i studien.

7.5 Metodisk refleksjon

I likhet med alle andre metoder ligger det til grunn både styrker og svakheter. Litteraturstudier som metode er generelt en god metode som gir mulighet for et ordentlig dypdykk i litteratur som omhandler et foretrukket tema. Dette medfører også at man vil kunne danne en solid grunnmur basert på tidligere forskning, som gjerne også er kvalitetssjekket. Videre er litteraturstudier også en slags oppsummering over hva tidligere forskning og litteratur har gjort av funn, og vil dermed bidra til å skape orden i en ellers kaotisk jungel av litteratur. Litteraturstudier som metode vil kunne bidra til å se temaet og den aktuelle problemstillingen i et bredere perspektiv, og dermed bidra til å se hele bildet. Ettersom litteraturstudier som sagt tar utgangspunkt i allerede publisert litteratur, vil man heller ikke være avhengig av å skaffe respondenter. Dette i seg selv vil kunne utgjøre en stor forskjell når man snakker om etterprøvbareheten av studien, da man enkelt vil kunne finne tilbake til litteratur via blant annet kildehenvisningene.

Litteraturstudie som metode er på ingen måte perfekt, og det foreligger dermed også ulemper. Det kanskje mest åpenlyste ulempen er det å ta utgangspunkt i allerede publisert litteratur, hvilket kan medføre vanskeligheter med å tilføre ny kunnskap innenfor emnet. Videre vil det selv om man tar utgangspunkt i forskningsartikler, alltid finnes et usikkerhetsmoment, og det er derfor essensielt å sørge for at artiklene er kvalitetssjekket. Mangel på egen vinkling kan også utpekes som et “problem” ved bruk av metoden, da man i stor grad er avhengig av de resultatene den utvalgte litteraturen viser til. Det noen refererer til som “cherry picking” presenterer oss med en ny utfordring, i den forstand at forskeren leter bevisst etter de svarene en selv ønsker å se eller finne. Dette foregår ved at forskeren selv plukker ut litteratur som støtter opp under de vinklingene eller argumentene forskeren selv er enig i. Dette kan resultere i en mangelfull diskusjonsdel, hvor man også vil kunne gå glipp av en rekke gode argumenter og funn.

I et forsøk på å vise steg for steg for å kunne styrke gyldigheten i mine funn. Sett at litteraturen som er funnet består av engelsk, kan det oppstå “språklig forvirring”, hvilket vil tilsi at

gjenvinningen av forskningen til sekundærkildene ikke er fullstendig korrekt. For å forhindre dette i størst mulig grad har jeg benyttet meg av oversettelsesprogrammer og ordnett.no for å forsikre mest mulig korrekt forståelse.

7.6 Validitet og reliabilitet

Begrepene *validitet* og *reliabilitet* er ofte knyttet til kvantitative studier, og det kan i denne sammenhengen gjerne diskuteres hvorvidt disse begrepene har relevans overfor kvalitative data. Ringdal viser likevel til at begrepene er nyttige i en kvalitativ setting (Ringdal, 2018, s. 247). Validitet handler i korte trekk om studiens gyldighet. Det handler med andre ord om hvorvidt vi kan være sikre på at det vi måler er det vi ønsker å måle. Ringdal viser til at validitet innenfor kvalitativ forskning kan vurderes på to måter, enten av forskeren selv eller av informantene (Ringdal, 2018, s. 248). Ettersom denne studien ikke benytter seg av informanter, slik en ville gjort ved et intervju, er det opplagt at validiteten må vurderes ut ifra eget perspektiv. Det foreligger også et skille mellom *indre validitet* og *ytre validitet*, hvilket Gerring (2017) peker på som kritisk i kvalitative studier (Gerring, 2017). Både den indre validitet og ytre validitet står sentralt for å sikre kvaliteten, treffsikkerheten og nytten av enhver studie (McDermott, 2011, s. 27).

Når vi snakker om indre validitet, handler dette om i hvilken grad man kan være sikre på at den uavhengige variabelen gir den observerte effekten. Det vil dermed tilsi at desto bedre studien er i stand til å utelukke alternative tolkninger, desto sterkere fremstår den indre validiteten (Ringdal, 2018, s. 136). Denne validiteten kan skapes ved å undersøke teorier, begreper og forklaringer rundt fenomenet. I denne sammenhengen vil denne studien som tar for seg en spesifikk hendelse, ha en fordel da det kan fremstå som enklere å avdekke mekanismer. En studie som innehar høy indre validitet forutsetter at en har god oversikt over mulige feil. I forhold til denne studien kan man peke i retning av god indre validitet, da studiens potensielle feil er reflektert og listet i delkapittelet ovenfor.

Den ytre validiteten handler om hvorvidt man kan generalisere studien videre utover det valgte caset som undersøkes. Ringdal peker på at dersom flere eksperimenter oppnår lignende resultater, er dette med på å styrke studiens ytre validitet til funnene (Ringdal, 2018, s. 137). Med

andre ord kan man dermed si at den ytre validiteten omhandler hvorvidt slutninger om årsakssammenhengene i materiellet kan generaliseres fra den aktuelle studien til andre situasjoner (Bukve, 2021). Som følge av denne studien kan den ytre validiteten styrkes på bakgrunn av bruk av litteraturstudie som metode. Ettersom denne studien baserer seg på en litteraturstudie, kan man peke i retning av høy ytre validitet. På den andre siden er det verdt å bite merke i at studien ikke kan generaliseres med all annen forskning på feltet, da denne studien har valgt å se bort ifra ikke-vestlige land.

Reliabilitet omhandler i hovedsak tilfeldige målefeil, i kvalitativ sammenheng vil dette stå i forbindelse med forskerens refleksjoner over hvordan datainnsamlingen har foregått, med sikte på bevisste mulige feilkilder (Ringdal, 2018, s. 248). Når vi snakker om reliabilitet, tas det sikte på hvor pålitelige målingene er. Høy reliabilitet viser gjerne til at andre uavhengige målinger har gitt eller gir tilnærmet identiske resultater. Halvorsen understreker også at for å kunne klassifisere en studie med høy validitet, er også en høy reliabilitet en forutsetning for dette. Videre skal høy reliabilitet være med på å sikre data en pålitelighet som gjør dem egnet til å belyse en vitenskapelig problemstilling (Halvorsen, 2016, s. 68). Ettersom dette er en litteraturstudie, og dermed tar utgangspunkt i andre forskeres funn, kan man antyde at reliabiliteten styrkes gjennom dette.

8. Resultater og empirisk grunnlag

I dette kapittelet presenteres de empiriske funnene som er gjort i den valgte litteraturen.

Kapittelet har som hensikt å vise til funn i litteraturen som senere vil kunne bidra til å besvare oppgavens problemstilling. I et forsøk på å legge frem funnene gjort i den utvalgte litteraturen så ryddig og oversiktlig som mulig, har jeg valgt å sortere artiklene på ulike “knagger”. På denne måten vil alle funnene komme frem på en ryddig og oversiktlig måte. De 10 inkluderte artiklene kaster lys på problemstillingen fra ulike vinkler, hvorav noen tar utgangspunkt i en spesifikk plattform på sosiale medier, mens andre ikke gjør det. Det gjenspeiles også tydelig i de valgte artiklene at de alle berører godt innenfor både selve problemstillingen, men også forskningsspørsmålene.

Slik søkene som er gjort for å finne aktuell litteratur viser, er det stadig rom for langt mer forskning på emnet, samtidig som man kan anta at dette er et forskningsfelt som er under konstant utvikling, og kanskje vil videreutvikles. Spredning av feilaktig og villedende informasjon på sosiale medier er fremdeles et relativt “nytt” felt, og det er ikke nødvendigvis enkelt å relatere dette til andre hendelser, da det ikke kan se ut til å ha foregått i lignende skala tidligere enn før pandemien. Det ligger likevel tydelige føringer på at dette er et felt som er av stor interesse for nasjonale myndigheter, men også kanskje hos privatpersoner og grupper. Basert på dette kan man gjøre antakelser på at dette feltet vil kunne se svært annerledes ut om kun noen korte år.

Søkene som har blitt gjort har resultert i en rekke ulike treff, dette grunnet bruk av flere synonymer som åpnet opp for stadig mer litteratur. Ved å kun google ordet “covid-19 vaccine” får man 1,4 milliarder treff. Det er verdt å peke ut at ved å gjøre et slikt søk vil man først og fremst bli ledet til offisielle nettsider, eksempelvis WHO og hels norge. Dette er noe vi allerede vet er pålitelige kilder for den slags informasjon, hvilket kan tyde på at for å finne feilaktig informasjon i denne settingen må det derfor være noe man bevisst leter etter. Dette er dermed gjerne ikke tilfellet i sosiale medier og de ulike plattformene man befinner seg på. Her er det hovedsakelig algoritmene som styrer hva du får opp i “feeden” din, hvilket gjør det vanskelig å forutse hva slags informasjon du vil bli presentert.

Som nevnt i metodekapittelet tok jeg i bruk tre ulike databaser for å finne de aktuelle artiklene, som vil utgjøre de empiriske funnene. Slik det også kommer frem i den vedlagte søkeloggen, ga databasen “Science Direct” jevnt over langt flere treff enn hos de to andre databasene.

Sammenfatning av litteraturutvalget:

Forfatter(e)	Tittel (år)	Tidsskrift	Formål
Huang, Tzu- Chiang	<i>“Private censorship, disinformation and the first amendment: rethinking online platforms regulation in the era of a global pandemic”</i> (2022)	Michigan Technology Law Review	Undersøker hvordan regulering av online plattformer kan true yttringsfriheten i et algoritmisk samfunn.
Buchanan, T. & Benson, V.	<i>“Spreading Disinformation on Facebook: Do Trust in Message Source, Risk Propensity, or Personality Affect the Organic Reach of “Fake News”?”</i> (2019)	Social media + Society SAGE	Studerer egenskapene og påliteligheten til meldingskilden, og mottakerens risikotilbøyelighet og personlighet, for å se påvirkningen av den organiske rekkevidden til potensiell falsk informasjon. Kvantitativ
Basch, C. H., Meleo-Erwin, Z., Fera, J., Jaime, C., & Basch, C. E.	<i>“A global pandemic in the time of viral memes: COVID-19 vaccine misinformation and disinformation on TikTok”</i> (2021)	Human vaccines & immunotherapeutics	Studere og beskrive innholdet om covid-19-vaksinasjon på TikTok, en ny populær plattform for sosiale medier. Kvantitativ
Stjernswärd, S., Ivert, A., & Glasdam, S.	<i>“Perceptions and effects of COVID-19 related information in Denmark and Sweden - a web-based survey about COVID-19 and social media”</i>	Journal of Public Health	Sammenligne søkestrategier, oppfatninger og effekter av COVID-19-informasjon, generelt og spesifikt i sosiale medier, hos innbyggere i Danmark og Sverige.
Lee, Y. M., Simmonovich, S. D., Li, S., Amer, L., Wagner, L., Hill, J., ... & Aquino, E.	<i>“Motivators and barriers to COVID-19 Vaccination in Young Adults Living in the USA”</i>	Clinical Nursing Research	Forsker på unge voksnes barrierer til covid-19 vaksinen Kvalitativ
Lainer, H. D., Diaz, M. I., Saleh, S. N., Lehmann, C. U., & Medford, R. J.	<i>“analyzing covid-19 disinformation on Twitter using hashtags #scamdemic and #plandemic: retrospective study”</i>	Plos one	Utforske måter å motvirke desinformasjon på ved å analysere tweets som inneholdt hashtaggene #scamdemic og #plandemic Retrospective study
Fieselmann, J., Annac, K., Erdsiek, F., Yilmaz-Aslan, Y., & Brzoska, P.	<i>“What are the reasons for refusing a COVID-19 vaccine? A qualitative analysis of social media in Germany”</i>	BMC Public Health	Studien bygger på relevansen av å gi pålitelig og kvalitetssikret informasjon om Covid-19 og covid-19 vaksinasjon Kvalitativ

Figur 1: sammenfatning av den utvalgte litteraturen

8.1 Tillit

Tillit kan på mange måter tolkes som et underliggende tema i de fleste artiklene, da dette er noe som må ligge til grunn for å tro på informasjonen som publiseres. Huang's (2022) artikkel bringer frem nettopp tillit som et avgjørende element, og det argumenteres også for at tilliten under pandemien på mange måter var under press (Huang, 2022). Det trekkes frem tre sentrale konsekvenser i Huang's (2022) artikkel, for det første pekes det på at desinformasjon er med på å svekke velger kompetansen, og medfører at man blir dårlig informert. For det andre viser det til svekkelse i tillit til anerkjente nyhetsprodusenter og institusjoner. For det tredje kommer det frem at desinformasjon bidrar til økt ekstremisme og radikalisme (Huang, 2022, s. 150).

Buchanan & Benson (2019) viser til interessante, men kanskje ikke overraskende resultater i sin kvantitative studie. I deres studie undersøker de egenskapene og påliteligheten til meldingsavsender, samt mottakers risikotilbøyelighet og personlighet. Ut ifra dette vil de kunne se påvirkningen av den organiske rekkevidden (organic reach) til potensiell falsk informasjon. Studien gjennomføres digitalt og har sitt utgangspunkt i 409 informanter, hvorav 375 var medlemmer av Facebook. Slik resultatene deres viser til stemmer deres hypotese, som går ut på at tilliten til avsenderen av en melding er assosiert med dens potensiell organiske rekkevidde (organic reach). Respondentene uttrykker at de er mer villige til å utvide rekkevidden på en melding som kommer fra en pålitelig venn, ved å for eksempel dele, like, dele og kommentere. Selv om studien til Buchanan & Benson har sine begrensninger antyder den at kilde- og mottakeregenskaper kan påvirke sannsynligheten for at individer sprer desinformasjon på sosiale medier (Buchanan & Benson, 2019).

Lee et al (2023) utfører i sin studie fokusgrupper hvor respondentene enten er vaksinert, ubesluttsomme og de som er skeptiske til vaksinen. De trekker videre frem fem ulike faktorer som ligger til grunn for utvist mistillit til vaksinen. Disse faktorene presenteres i form av ulike barrierer, som kan vise til hvorfor 31% av respondentene i studien enten var skeptiske til vaksinen eller usikre på om de skulle ta den. (1) Effekten av vaksinene, fremstår som en av faktorene til mangel på tillit til vaksinen. Dette kan gjerne baseres på at vaksinene ikke er testet over lengre tid, samtidig som at det finnes usikkerheter knyttet til langtidseffekter. (2) Historiske

og samtids traumer, pekes ut som den andre faktoren. Denne faktoren bygger hovedsakelig på at tidligere traumer ulike etnisiteter fremdeles gjenstår i dag. I studien trekkes det frem et eksempel fra respondentene, som peker i den retning at mennesker av farge som tidligere har hatt vanskeligheter med å stole på forskning og medisinsk profesjon, fortsatt henger igjen i moderne tid. (3) Den tredje barrieren bygger på bekymringer om komplikasjoner ovenfor kvinnehelse og kvinners fertilitet. (4) Mangelen på tillit til vaksinen kan også knyttes til de mulige komplikasjonene den kunne hatt med underliggende sykdommer. På bakgrunn av dette utviser deltakerne i studien en bekymring, da de ønsket mer informasjon og forskning om hvorvidt vaksinen vil kunne påvirke underliggende sykdommer. (5) Til slutt utvises det mangel på tillit i forbindelse med vaksineutviklingsprosessen og dens raske utvikling. I denne sammenheng pekes det også en finger i retning av falsk og villedende informasjon om covid-19 vaksiner, og måten dette blir formidlet gjennom sosiale medier og nettsteder, som i denne studien har fremstått som en sterk barriere for unge voksne (Lee et al., 2023).

8.2 Vaccine hesitancy og sosiale medier

Studien til Basch et al., fremstår å være en av de første studiene til å forske på covid-19 vaksinenes innhold på den populære plattformen TikTok. De viser til at et større antall poster frarådet vaksinasjon, fremfor å oppmuntre det. Det påpekes utover dette at dette ikke var det mest nedslående resultatet, det var imidlertid et mer urovekkende aspekt som fanget forskernes oppmerksomhet. Det var nemlig innlegg som frarådet vaksinen i form av “memes”, og presenterte ulike bivirkninger ved vaksinen, og dette selv før vaksinerne ble distribuert til offentligheten. Basch et al., peker i retning av at dette bidrar til å skape en anti-vaksinasjon følelse (Basch et al., 2021). Forfatterne viser til sosiale medier som et dominerende sett med kommunikasjonskanaler, som kan bidra til å engasjere unge voksne, samt nå ut til populasjoner som nøler med vaksiner, med oppdatert vitenskap om sikkerhet og effektiviteten rundt vaksinerne. Funnene deres peker likevel i retning av at millioner ser på videoer som fremmer følelser om anti-vaksinering. Det understrekes videre at slike innlegg eller poster kan i stor grad være med på å undergrave korrekt informasjon og innsatsen fra helsepersonell eller myndigheter (Basch et al., 2021). Det er verdt å bite merke i at resultatene fra undersøkelsen deres inkluderer en manglende evne til å generalisere, på bakgrunn av tversnittdesignet, og den relativt lille prøvestørrelsen. Dette kan igjen begrunnes i at sosiale medieplattformer som TikTok, er i konstant endring, hvilket bidrar til å komplisere en slik studie og dens resultat (Basch et al., 2021).

Stjernwård et al., undersøker i sin studie både Sverige og Danmarks håndteringsstrategier av covid-19, samt oppfatninger og effekter av covid-19 informasjon hos innbyggerne. Det vises til funn med visse likheter mellom landene når det kommer til både foretrukne og pålitelige informasjonskilder. Tradisjonelle medier og sosiale medier ble ofte brukt for innhenting av informasjon om covid-19. Det kommer frem at særlig Facebook ble tatt i bruk for dette formålet, hvorav 50% av respondentene bekrefter å ha brukt plattformen til informasjonsinnhenting. Videre vises det til at omtrent 10% av respondentene tar i bruk plattformer som Instagram, Twitter, Instagram, LinkedIn eller Youtube for å innhente informasjon (Stjernwård et al, 2021).

Artikkelen “*Analyzing covid-19 disinformation on Twitter using hashtags #scamdemic and #plandemic: retrospective study*” er en svært interessant artikkel som tar for seg spredningen av feilaktig og villedende informasjon på Twitter, med utgangspunkt i hashtaggene #scamdemic og #plandemic. Twitter er en plattform på sosiale medier som har over 199 millioner aktive brukere. Plattformen lar brukerne poste, repost, like og kommentere på tweets. På Twitter har man mulighet til å poste opp til 280 tegn, hvilket også kan inkludere bilder, videoer eller internettlenker (Lainer et al, 2022).

Hashtaggene som har blitt brukt i studien peker i stor grad i retning av at pandemien i sin helhet er en konspirasjon og falsk. Dette viser videre til at hashtaggene som er brukt i studien tydelig peker i retning av jakten på falsk informasjon. Studiens hypotese baserer seg på at ved å analysere ulike tweets assosiert med hashtaggene #scamdemic og #plandemic vil kunne gi verdifull innsikt om desinformasjon, samt allmennhetens oppfatninger rundt COVID-19 pandemien og dermed vil kunne hjelpe med å utvikle målrettede folkehelseintervensjoner. Artikkelen bringer også kort opp hvordan sosiale medier har fremmet friheten til å kunne snakke fritt, men peker samtidig på konsekvensene dette medfører. Disse konsekvensene går blant annet ut på at alle sitter inne med muligheten til å kunne spre ubekreftet og villedende informasjon, som potensielt vil kunne være med på å sette andre folks liv og helse i fare (Lainer et al, 2022)

Som nevnt ovenfor tar studien utgangspunkt i de to hashtaggene #scamdemic og #plandemic. Videre benyttes Twint for å kunne samle inn ulike tweets, som tar i bruk hashtaggene og primært er engelskspråklige. Alle postene er publisert på plattformen i tidsrommet 01.01.20-31.12.20. Innsamlingen resulterte i 420 107 tweets, men etter filtrering av kommentarer, retweets, duplikater og ikke-engelske tweets, satt de igjen med 227 067 tweets fra til sammen 40 018.

Resultatene peker videre på at man ved hjelp av de valgte hashtaggene har vært i stand til å kunne forstå omfanget av spredningen av falsk informasjon på plattformen. Studien viser til at én av fem brukere som brukte disse hashtaggene ble suspendert av Twitter innen januar 2021. De suspenderte kontoene hadde en gjennomsnittlig følgerskare på 472 følgere, og et gjennomsnitt på 5,4 tweets per bruker. Avslutningsvis legges det til grunn at sosiale medier på mange måter kan fremstå som en kilde til feilinformasjon, desinformasjon og malinformasjon, og at menn i stor grad er overrepresentert når det kommer til denne spredningen, da menn gjerne tar i bruk mer tabubelagte ord eller emner i tweets (Lainer et al, 2022).

Studien til Fieselmann et al., baserer seg på en kvalitativ studie, vedrørende usikkerhet i tilknytning til covid-19 vaksinen. Vaksinerne hadde vært tilgjengelige i Tyskland siden desember 2020. Likevel vises det til at om lag 30% av befolkningen ikke ønsker å vaksineres. Formålet med studien var å undersøke hvilke grunner som ledet opp mot avslag av vaksinasjon, basert på poster fra tre sosiale medieplattformer. Resultatene baserer seg på 333 poster skrevet av 323 deltakende brukere. Det identifiseres seks hovedkategorier med grunner til hvorfor deler av befolkningen ikke vil la seg vaksinere. (1) lavt oppfattet nytte av vaksinasjon, (2) lav opplevd risiko for å få covid-19, (3) helseproblemer, (4) mangel på informasjon, (5) systemisk mistillit, og (6) åndelige eller religiøse årsaker. Studiens analyse avdekker mangel på informasjon blant brukere, og spredning av feilinformasjon med hensyn til covid-19 og vaksinasjon. Det pekes på mangel på tilstrekkelig informasjon om vaksinasjonen, eller uforståelig tilgjengelig informasjon. Det pekes i retning av at informasjonen muligens ikke fremstår som tilstrekkelig sensitiv for målgruppens behov. I tillegg til dette fremmes også feilinformasjon som en viktig årsak til hvorfor noen nekter vaksinasjon (Fieselmann et al., 2022).

9. Diskusjon

Diskusjonsdelen representerer en sammenfatning av både det teoretiske og empiriske grunnlaget. Dette kapittelet vil dermed fremstille en kritisk forståelse ovenfor funnene som er lagt frem tidligere i studien, samt sammenligne funn og resultater med lignende studier. For å opprettholde en slags struktur vil jeg for det første ta utgangspunktet i forskningsspørsmålene som ble stilt innledningsvis for å kunne operasjonalisere problemstillingen, for å dermed til slutt kunne besvare studiens problemstilling.

Diskusjonsdelen skal i hovedsak skille seg fra kapittelet bestående av de empiriske funnene, men diskusjonen kan på mange måter hjelpe oss med å skape en sammenheng mellom denne studien og andre publikasjoner, og se hvorvidt funnene og resultatene til en viss grad samsvarer med hverandre eller ikke. I dette tilfellet behøver det antagelig ikke legges alt for mye diskusjon i akkurat dette spørsmålet, da det er litteraturstudie som er brukt som metode, hvilket allerede tar utgangspunkt i publisert litteratur på emnet. Det er likevel interessant å koble opp de funnene som er gjort i litteraturen, opp mot studiens teoretiske rammeverk.

9.1 Hvordan spres feil- og desinformasjon seg på sosiale medier, og hvilke faktorer påvirker spredningen av slik informasjon?

Studiens første forskningsspørsmål omhandler spørsmålet om hvordan feil- og desinformasjon spres på sosiale medier, og hvilke faktorer som påvirker spredningen av slik informasjon. Slik det er presentert i det teoretiske rammeverket, ligger det til grunn en rekke ulike årsaker til hvorfor det forekommer spredning av feil- og desinformasjon på sosiale medier. Det er likevel en kompleks oppgave å finne en klar og sikker grunn til hvorfor dette skjer, da det kan foreligge mange bakenforliggende faktorer til hvorfor noen sprer feilaktig og villedende informasjon.

For å kunne besvare dette spørsmålet er man nødt til å diskutere hvilke bakenforliggende intensjoner som ligger til grunn for spredningen av denne typen informasjon. Dersom det avklares at informasjonen som er i omløp er desinformasjon, altså informasjon som har skadehensikt, vil ikke spørsmålet i seg selv være vanskelig å besvare. Da kan man på mange plan være sikker på at denne informasjonen har som hensikt å spres, og gjerne bevisst plasseres i grupper hvor informasjonskilden vet at det vil spres videre.

Dersom den informasjonen som spres skulle vise seg å være feilinformasjon, kan det være vanskeligere å forklare hvordan det spres og hvilke faktorer som ligger bak denne spredningen. På den andre siden er ikke spredning av feilaktig informasjon i sosiale medier ikke å anse som et nytt fenomen (Medietilsynet, 2021). Algoritmer og trender i sosiale medier, kan anses som en sentral bidragsyter i spredning av informasjon, og ikke minst bidra til at spredningen blir større enn den normalt kanskje ville vært. Dette skyldes gjerne at algoritmene skal sørge for personalisert innhold, og viser deg dermed innhold du som bruker har vist noen form for interesse for. Algoritmene er også der for å kunne fremme de ulike postene eller innleggene som skaper mest mulig engasjement, hvilket gjerne kontroversiell informasjon ofte kan gjøre (Skants, 2016). Dette kommer blant annet tydelig frem i artiklene til Lainer et al., og Basch et al., som begge undersøker to populære sosiale medieplattformer. Lainer et al., legger frem hvordan hashtaggene de undersøkte genererte over 200 tusen treff (etter filtrering), noe som forteller oss noe om omfanget av negativt rettet informasjon på plattformen. Det at andre brukere deler, liker eller kommenterer slike innlegg gjør at omfanget av spredningen stadig blir større. Det samme gjelder forholdsvis Basch et al., sin studie som tar for seg spredningen på den populære plattformen "TikTok". Slik studien kan tolkes pågår det også spredning av falsk informasjon på TikTok, men kanskje på en litt annen måte enn på Twitter. Basch et al., viser nemlig til bruk av "memes", hvilket kan ta et alvorlig tema ut av kontekst.

Infodemien kan på mange måter også gi oss en pekepinn på hvorfor spredningen av falsk og misvisende informasjon oppstår, og faktorer til hvorfor spredningen forekommer. Opplevelsen av at selv myndighetene ikke visste nok og av den grunn heller ikke ga nok informasjon, kan også ha vært en sentral bidragsyter til at flere mennesker forvridde den informasjonen de ga ut. Vi kan dermed utpeke hurtigheten og størrelsen på omfanget av informasjonen som en sentral faktor (Conger, 2021). Det kan i denne sammenhengen diskuteres hvorvidt dette har en effekt på en slik spredning. På den ene siden kan man argumentere for at det i og for seg er enkelt å finne korrekt informasjon ved bruk av offisielle og troverdige nettsider. På den andre siden kan man vise til den voldsomme informasjonsoverfloden som fant sted under utrullingene av vaksinene. Dette kan gjerne ha fremstått som svært overveldende i jakten på informasjon, og derfor har medført at man tilegner seg falsk informasjon. En kan videre argumentere for at en annen faktor for slik spredning forekommer på bakgrunn av naivitet hos mennesker. Dette er imidlertid vanskelig å argumentere hverken for eller imot, da det kan fremstå som vanskelig å måle naivitet.

Et tredje aspekt omhandler ikke bare det at vanlige mennesker sitter inne med makten om å publisere hva de måtte ønske på sosiale medier. I dag har vi også kjente personer eller “influencere” som også deler sine meninger og bekymringer med sine mange følgere i sosiale medier. Dette er personer som evner å nå ut til et stort publikum, samt evner å få frem troverdige budskap på bakgrunn av deres navn.

Andre sentrale spørsmål knyttet til diskusjonen om hvordan slik informasjon deles, er hvem som sprer denne informasjonen. Dette er i utgangspunktet et vanskelig spørsmål å besvare, men på ingen måter umulig. Det empiriske grunnlaget kan danne en grunnmur for å kunne besvare dette spørsmålet til en viss grad. Slik både rapporten til Medietilsynet (2021), og Basch et al., (2021) viser til er det flest unge som utsettes for spredningen av informasjonen, men er det også de som sprer den videre? En kan videre stille spørsmål om hvorvidt denne spredningen kanskje foregår i andre aldersgrupper, da de unge viser til gode evner i å identifisere falsk informasjon (Medietilsynet, 2021). Det fremstår som ingen enkel oppgave å identifisere hvem som sprer slik informasjon, da dette gjerne er mennesker som enten ønsker å være anonyme eller, mennesker som rett og slett deler informasjon ukritisk på sosiale medier med nærmeste vennekrets.

9.2 Tiltak mot spredning av feil- og desinformasjon

Det finnes en rekke tiltak som kan settes inn for å begrense omfanget og spredningen av feil- og desinformasjon. Dette spørsmålet er likevel utfordrende å svare på da det ikke foreligger nok tiltak til hvordan man kan bidra til å stoppe spredningen. Et spesifikt tiltak fra WHO (2020) i samarbeid med flere sosiale medieplattformer gikk ut på å forsøke å begrense denne spredningen. Disse tiltakene kan man gjerne se resultatene av rundt om på internett og sosiale medier. Dersom man går inn på sosiale medier i dag og søker opp informasjon vedrørende Covid-19 vaksinen, vil man få opp meldinger eller bannere som råder deg til å søke informasjon på myndighetenes offisielle nettsider eller lignende. Rapportering av poster, videoer eller andre innlegg som sprer falsk informasjon er også et tiltak mot dette. Dette gjør at du som bruker aktivt kan være med på å begrense spredning av feil- og desinformasjon.

En kan likevel stille spørsmål om hvorvidt dette er med på å begrense ytringsfriheten til enkelte. Slik studien til Lainer et al (2022) peker på har flere brukere blitt utestengt av Twitter, på bakgrunn av publisering av feilaktig informasjon i forbindelse med covid-19. Spørsmålet om hvorvidt dette bidrar til å faktisk begrense spredningen er vanskelig å svare på. I dette tilfellet kan man både argumentere for og imot. For det første kan man argumentere mot når det kommer til utestenging av disse individene, bakgrunnen for dette knytter seg gjerne til at personen vil finne seg nye plattformer å være aktiv på, eller helt enkelt lage seg en ny bruker. Dette kan i verste fall føre til at personen tyr til alternative medier, og havner i en såkalt filterboble. På den andre siden kan det å utestenge individer som publiserer feilaktig informasjon, minske eller forhindre enorm og rask spredning av falsk informasjon, eller kan det? Brukere har i dag her enormt ressurser og muligheter for å skape flere brukere over en rekke sosiale medier. Dette er naturlig at flere ønsker anonymitet, og muligheten til å dele gjennom andre kontoer. Kan dette bli forhindret på en effektivt måte? Vi ser at med omfanget og størrelsen av internett forblir det nesten umulig å spore og kontrollere brukere som jobber iherdig for å forbli anonym.

Huang (2022) bringer også opp temaet om ytringsfriheten, hvor han problematiserer at ytringsfriheten er under press. På den ene siden kan tilfeller hvor man blir utestengt fra plattformer anses som et støt mot ytringsfriheten. På den andre siden har man aldri hatt dette nivået av ytringsfrihet, hvor man til enhver tid kan skrive omtrent akkurat det man ønsker, og sende det ut i internettets tomrom. Samtidig som Huang (2022) argumenterer for at ytringsfriheten er under press, argumenterer han også for at det aldri har vært enklere å spre desinformasjon for politisk og økonomisk gevinst (Huang, 2022).

Kan filtrering av informasjon på søkemotorer være et tiltak mot spredningen av feil desinformasjon? I dag skjer nesten all flyt og fokus av nettsider gjennom en rekke bestemte søkemotorer. Dette kan være Google, Bing, Chrome eller Duckduckgo. Disse bedriftene kan nesten behandle all bruk av nettsider som deres monopol siden det kreves at deres søkemotorer tar eller viser dem dit. De kan fungere som virtuelle havner for destinasjoner. Vil det være mulig å tillate at disse søkemotorer diskriminerer visse nettsider grunnet bruk og spredning av feil-desinformasjon? Det er absolutt mulig for disse bedriftene å omdirigere trafikk for tillatte nettsider rundt akseptert og verifisert informasjon, men vil det være effektivt? Google har allerede fått problemer for å ha favorisert og gjemt en rekke nettsider i 2017. Dette var klare brudd på EU vedtak og det skapte enorm mistillit for Google som en bedrift. Hva ville skjje hvis myndigheter begynte å innføre lignende tiltak, men bare for feil og desinformasjon? Vi kan anta

at det ville ha forårsaket en del dilemmaer innenfor fri bruk av internett og flyten av informasjon. Dette er jo selve formålet, men det kan ha en svekkende effekt for mengden av tillit ved informasjon fremvist av de ulike brukte søkemotorene (European Commission, 2018).

9.3 Tillit og ytringsfrihet i et algoritmisk samfunn

I en tid hvor spredningen av falsk informasjon, er et “hverdagslig” fenomen, er det sentralt å kunne se på både tillit og ytringsfrihet i lys av dette. Hvordan man skal kunne balansere tillit og ytringsfrihet på sosiale medier er et vanskelig spørsmål i seg selv. Flere sosiale medier har retningslinjer som gjør at man ikke kan publisere hva som helst, hvilket gjør at flere trekker til alternative medieplattformer, hvilket kan gjøre at man havner i det man kan kalle “filterboblen” hvor likesinnede mennesker omgås.

Ytringsfriheten har ved hjelp av sosiale medier fått en ordentlig oppblomstring, og vi har trolig aldri hatt en enklere måte å uttrykke våre meninger, og samtidig nå ut til såpass mange. Sosiale medier gir rom for en rekke ulike meninger og synspunkter, samtidig som det også gir rom for personer eller grupper med onde intensjoner å dele både feil og farlig informasjon. Dette kom tydelig til syne under pandemien gjennom at folks liv og helse blir satt i fare som følge av feilaktig informasjon. Dette kan gjerne eksemplifiseres gjennom de ulike konspirasjonsteoriene rundt Covid-19 vaksinene, hvor det var mange uttalelser om at vaksinene inneholdt en 5G chip, at de påvirket fertiliteten, og at bivirkningene kunne være langvarige og skadelige (Conger, 2021). Ytringsfrihet i lys av feil- og desinformasjon på sosiale medier er i seg selv en interessant problemstilling, og noe som absolutt bør utforskes og analyseres nærmere.

Sett i lys av at vi befinner oss i et algoritmisk samfunn, vil det i likhet med spørsmålene om ytringsfriheten, være naturlig å spørre om tilliten i et slikt samfunn. I denne sammenhengen er det interessant å trekke inn Luhmanns personlige tillit og systemtillit. I kontekst og etterkant av covid-19 pandemien, kan man tolke empirien dithen at tilliten til systemet, vil være noe lav. På den andre siden må tilliten i så fall bygges opp igjen om for å opprettholde sosial orden (Luhmann, 1999). Den personlige tilliten vil ikke berøres på samme nivå som systemtilliten, ettersom denne formen for tillit baserer seg på personlige relasjoner.

9.3 Svar på problemstillingen

Det er ikke til å legge skjul på at covid-19 pandemien ikke ligner noe vi har sett tidligere. Særlig i den forstand at det på mange måter har foregått to parallelle pandemier. Situasjonen kan ikke beskrives med andre ord en kaotisk, spesielt når det er snakk om informasjonsbehovet.

Opgavens problemstilling belyser et svært dagsaktuelt tema og peker i retning av utfordringer, som det moderne samfunnet vil kunne stå overfor ved både mindre og større hendelser.

Som nevnt innledningsvis viser Nasjonal Sikkerhetsmyndighet i sin risikorapport fra 2023, til spredning av feil- og desinformasjon som en sentral trussel i samfunnet, som vil kunne utfordre tilliten i samfunnet (Nasjonal Sikkerhetsmyndighet, 2023). I denne studien ble det også trukket inn et element om tillit, og stilt spørsmål ved hvorvidt tilliten i samfunnet påvirkes av slik spredning.

For å kunne besvare oppgavens problemstilling vender vi tilbake til kapittel 1. Oppgavens problemstilling var som følgende: *“I hvilken grad har sosiale medier bidratt til spredningen av feil- og desinformasjon rundt Covid-19 vaksinen, og hvordan har dette påvirket tilliten i samfunnet?”*. Slik funnene til Lee et al (2023)., og Fieselmann et al (2022)., foreligger det liten tvil om at sosiale medier har bidratt til spredning av feil- og desinformasjon gjennom sosiale medier. Begge artiklene gir gode indikasjoner på faktorer som bidrar til å skape mistillit rundt vaksinen, samtidig som begge er knyttet til informasjonen rundt vaksinen og mangel på kunnskap. Ut i fra studiens teoretiske rammeverk og empiriske funn finnes det ikke tvil om at sosiale medier har vært en sentral bidragsyter når det kommer til spredningen av feil- og desinformasjon i sosiale medier om covid-19 vaksinen (Jacob et al., 2023). Når det kommer til problemstillingens aspekt om tillit, og hvorvidt spredningen av feil- og desinformasjon har påvirket dette i samfunnet, vil nok svaret ikke være fullt så entydig. Dette vil kunne basere seg på hvilken vinkel man ser det ifra, men samtidig finnes det flere faktorer som viser til at dette har påvirket tilliten i en negativ retning. Dette kan også være et spørsmål med et svar som vil variere ut ifra hvem du spør. Da gjerne de som har vært utsatt for spredning av feil- og desinformasjon, også oftere utviser lavere tillit (Huang, 2022). Tilliten i land som Norge befinner seg jevnt over på et høyt nivå, så hvorvidt en slik hendelse har vært i stand til å omvende all form for tillit i landet, er tvilsomt.

10. Konklusjon

Denne oppgaven har tatt utgangspunkt i hysteriet og spekulasjonene knyttet til Covid-19 vaksinen, og har presentert hvilken rolle sosiale medier har spilt i spredningen av feil- og desinformasjon. Feltet er fremdeles å anse som relativt nytt, men fenomenet med slik spredning av feilaktig og villedende informasjon som vi har sett under pandemien, vil nok sørge for at dette er et felt vi vil se mer forskning knyttet til de neste årene. Dette bekreftes også gjennom Nasjonal Sikkerhetsmyndighets risikorapport (2023), hvor spredning av desinformasjon står høyt oppe på listen av trusler vi som samfunn står overfor (Nasjonal Sikkerhetsmyndighet, 2023). Studien viser også til tillitens tilstedeværelse i det hele, og det har blitt vist hvordan tilliten i samfunnet settes under press på bakgrunn av feilaktig og villedende informasjon.

Som vist ovenfor er antallet av brukere på sosiale medier stort, og stadig økende. Det er en sentral del av hverdagen til mange, og tilgangen til applikasjonene er enklere enn noensinne. Med kun noen tastetrykk på telefonen som alltid befinner seg i lomma er man tilgjengelig og mottakelig for mange milliarder mennesker. Sosiale medier har gitt ytringsfriheten et nytt liv, og vi har kanskje mer ytringsfrihet nå enn noen gang tidligere. Studien peker også på hvor viktig det er å være både skeptisk og kritisk til informasjonen man finner på sosiale medier, da hvem som helst sitter med muligheten til å publisere informasjon. Likevel er desinformasjon og feilinformasjon noe man med det første vil ha vanskeligheter for å unngå i vår digitale tidsalder, da det i hovedsak vil være vanskelig å sensurere både innlegg og brukere, uten at dette vil kunne gå utover ytringsfriheten.

10.2 Forslag til videre forskning

Dersom en skulle forsket videre innenfor dette feltet, finnes det en rekke ulike metoder og problemstillinger man kan jobbe med. Sett i lys av denne studien vil det å forsøke å besvare problemstillingen ut ifra et kvantitativt perspektiv være svært interessant. Dette vil muligens kunne gi et tydeligere innblikk i omfanget av problemet, da man vil se det i form av tall og statistikk. Videre kan spørsmålet om hvorvidt kampen mot desinformasjon og feilinformasjon bør håndteres av myndighetene eller driverne av de ulike sosiale plattformene være interessant å se nærmere på. Diskusjonen rundt sosiale medier og ytringsfrihet er et annet interessant felt å forske på. Hvor man som videreutvikling av denne studien kunne sett nærmere hvorvidt kampen mot desinformasjon og feilinformasjon bidrar til sensur og dermed står i fare for å true ytringsfriheten. Spørsmålet knyttet til hvorfor slik spredning forekommer, dekkes ikke nødvendigvis godt nok i denne studien, da dette er et stort felt, og man kunne behøvd en egen studie for å dekke dette. Det er verdt å bemerke seg at forskning rundt spredning av feil- og desinformasjon i sosiale medier er under stadig utvikling, så det foreligger liten tvil om at dette er et felt som vil utvikles kraftig over de neste årene. Videre forskning bør også finne metoder for strengere verifikasjon av informasjon, for å kunne oppnå dette kan triangulering være et mulig valg.

Litteraturliste

Basch, C. H., Meleo-Erwin, Z., Fera, J., Jamie, C. & Basch C. E. (2021). A global pandemic in the time of viral memes: covid-19 vaccine misinformation and disinformation on Tiktok. *Human vaccines & Immunotherapeutics*, 17(8), 2373-2377.

<https://doi.org/10.1080/21645515.2021.1894896>

Benson, T. & Buchanan, V. (2019). Spreading disinformation on Facebook: Do Trust in Message Source, Risk Propensity, Or personality Affect the Organic Reach og “Fake News”? *Social media+ society*, 5(4), 2056305119888654. <https://doi.org/10.1177/2056305119888654>

Bergh, A. (2020). *Påvirkningsoperasjoner i sosiale medier - oversikt og utfordringer*. Forsvarets forskningsinstitutt.

<http://18.195.19.6/bitstream/handle/20.500.12242/2724/20-01694.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Boberg, S., Quandt, T., Schatto-Eckrodt, T., & Frischlich, L. (2020). Pandemic populism: Facebook pages of alternative news media and the corona crisis--A computational content analysis. *arXiv preprint arXiv:2004.02566*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2004.02566>

Bukve, O. (2021) *Forstå, forklare, forandre: om design av samfunnsvitenskapelige forskningsprosjekt* (2. utg). Universitetsforlaget. Oslo.

Carr, C. T., & Hayes, R. A. (2015). Social media: Defining, developing, and divining. *Atlantic journal of communication*, 23(1), 46-65.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15456870.2015.972282>

Conger, K (2021). *How misinformation, medical mistrust fuel vaccine hesitancy*. Stanford Medicine. <https://med.stanford.edu/news/all-news/2021/09/infodemic-covid-19.html>

DFØ-notat 2022:2. (2022). *Statens bruk og erfaringer med sosiale medier*. Direktoratet for forvaltning og økonomistyring.

<https://dfo.no/sites/default/files/2022-03/DFO-notat2022-2-Statens-bruk-og-erfaringer-med-sosiale-medier.pdf>

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. (2019). *Analysen av krisescenarioer 2019*.
https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/rapporter/p1808779_aks_2018.cleaned.pdf

Efron, S. E. & Ravid, R. (2019). *Writing the literature review: a practical guide*. The Guilford Press. New York & London.

Engen, O., Kruke, B., Lindøe, P. H., Olsen, K. H., Olsen, O. E. & Pettersen, K. A. (2017). *Perspektiver på samfunnssikkerhet*. Cappelen Damm Akademisk. Oslo.

European Commission. (2018). *Antitrust: Commission fines Google €4.34 billion for illegal practices regarding Android mobile devices to strengthen dominance*. Press release.
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_4581

European Commission (2020). *Identifying conspiracy theories*.
https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/coronavirus-response/fighting-disinformation/identifying-conspiracy-theories_en

Europeisk informasjonsportal om vaksinasjon. (2022). *COVID-19 vaksiner*.
<https://vaccination-info.eu/nb/covid-19/covid-19-vaksiner>

Fieselmann, J., Annac, K., Erdsiek, F., Yilmaz-Aslan, Y., & Brzoska, P. (2022). What are the reasons for refusing a COVID-19 vaccine? A qualitative analysis of social media in Germany. *BMC Public Health*, 22(1), 1-8. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-13265-y>

Folkehelseinstituttet (FHI). (2021). *Koronavaksinasjonsprogrammet; Notat: foreløpig kunnskap om koronavaksinasjon og innvandrere i Norge*.
<https://www.fhi.no/contentassets/3596efb4a1064c9f9c7c9e3f68ec481f/notat-forelopig-kunnskap-om-koronavaksinasjon-og-innvandrere-i-norge-03.06.2021.pdf>

Folkehelseinstituttet (FHI). (2023). *Koronavaksine*.
<https://www.helsenorge.no/koronavirus/koronavaksine/>

Gerring, J. (2017). Qualitative methods. *Annual review of political science*, 20, 15-36.

<https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-092415-024158>

Goel, A. & Gupta, L., (2020). Social media in the times of COVID-19. *Journal of clinical rheumatology*, 26 (6), 220-223. [10.1097/RHU.0000000000001508](https://doi.org/10.1097/RHU.0000000000001508)

Granovetter, M. (2017). *Society and economy: framework and principles*. The Belknap Press of Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, and London, England.

Guess, A. M., & Lyons, B. A. (2020). Misinformation, disinformation, and online propaganda. *Social media and democracy: The state of the field, prospects for reform*, 10.

https://books.google.no/books?hl=no&lr&id=NEjzDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA10&dq=disinformation+and+misinformation&ots=5j6MhuIg7I&sig=JvSHFdsjlAkVbtGOcZfXS2zK_SO&redir_esc=y&pli=1#v=onepage&q=disinformation%20and%20misinformation&f=false

Halvorsen, K. (2016). *Å forske på samfunnet: en innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg). Cappelen akademisk forlag. Oslo.

Helsenorge. (2023). *Koronavaksine*. <https://www.helsenorge.no/koronavirus/koronavaksine/>

Huang, T. (2022). Private censorship, disinformation and the first amendment: Rethinking online platforms regulation in the era of a global pandemic. *Mich. Tech. L. Rec.*, 29, 137.

Jacob, C., Hausemer, P., Zagoni-Bogsch, A., & Diers-Lawson, A. (2023). *The effect of communication and disinformation during the COVID-19 pandemic*. European Parliament.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/740063/IPOL_STU\(2023\)740063_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/740063/IPOL_STU(2023)740063_EN.pdf)

Lainer, H. D., Diaz, M. I. Saleh, S. N., Lehmann, C. U. & Medford, R. J. (2022). Analyzing COVID-19 disinformation on Twitter using the hashtags #scamdemic and #plandemic: Retrospective study. *Plos one*, 17(6), e0286409.

<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0268409>

Lee, Y. M., Simonovich, S. D., Li, S., Amer, L., Wagner, L., Hill, J., ... & Aquino, E. (2023). Motivators and Barriers to COVID-19 Vaccination in Young Adults Living in the USA. *Clinical Nursing Research*, 10547738231177331. <https://doi.org/10.1177/10547738231177331>

Luhmann, N. (1999). *Tillid: en mekanisme til reduktion af social kompleksitet*. Hans Reitzel. København.

Mahl, D., Schäfer, M. S., & Zeng, J. (2023). Conspiracy theories in online environments: An interdisciplinary literature review and agenda for future research. *new media & society*, 25(7), 1781-1801. <https://doi.org/10.1177/14614448221075759>

Mangset, M. (2021). Tillit, sosial orden og kunnskap: sosiologiske perspektiver på tillitens natur og funksjon i senmoderne samfunn. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 62(3), 217-232. https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-03-01open_in_new

May, T. & Perry, B. (2013). Reflexivity and the Practice of Qualitative Research. *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*.

McDermott, R. (2011). Internal and external validity. *Cambridge handbook of experimental political science*, 27.

Medietilsynet. (2021). *Undersøkelse om kritisk medieforståelse i den norske befolkningen - delrapport 1: falske nyheter og desinformasjon*. Medietilsynet. <https://www.medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/rapporter/2021-kritisk-medieforstaelse/210218-kmf-2020-delrapport-1-falske-nyheter.pdf>

Meyer, M. (2020). Thus the internet: Social media sociologists and the importance of meming in making meaning. *Irish Journal of Sociology*, 29(1), 118-123. <https://doi.org/10.1177/0791603520947655>

Nasjonal sikkerhetsmyndighet. (2023). *Risiko 2023: uforutsigbare tider krever høyere beredskap*. <https://nsm.no/regelverk-og-hjelp/rapporter/risiko-2023>

NOU 2022: 9 (2022). *En åpen og opplyst offentlig samtale - yringsfrihetskomisjonens utredning*. Kultur- og likestillingsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-9/id2924020/?ch=1>

Ortiz-Opina, E. (2019). *The rise of social media*. Our World in Data.

<https://ourworldindata.org/rise-of-social-media>

Patel, M. P., Kute, V. B., Agarwal, S. K., & behalf of COVID, O. (2020). "Infodemic" COVID 19: more pandemic than the virus. *Indian journal of nephrology*, 30(3), 188.

[10.4103/ijn.IJN_216_20](https://doi.org/10.4103/ijn.IJN_216_20)

Pertwee, E., Simas, C., & Larson, H. J. (2022). An epidemic of uncertainty: rumors, conspiracy theories and vaccine hesitancy. *Nature medicine*, 28(3), 456-459.

<https://www.nature.com/articles/s41591-022-01728-z#citeas>

Sheikh, N, S. Winje, B. A. Gleditsch, R., Nordstrøm, C, Vedaa, Ø., Kour, P. & Gele, A. (2023). Vaksineusikkerhet blant innvandrere under covid-19-pandemien - en kvalitativ studie. *Tidsskrift for Den norske legeförening*.

<https://tidsskriftet.no/2023/02/originalartikkel/vaksineusikkerhet-blant-innvandrere-under-covid-19-pandemien-en-kvalitativ>

Sivertsen, E. G., Hellum, N., Bergh, A., & Bjørnstad, A. L. (2021). *Hvordan gjøre samfunnet mer robust mot uønsket påvirkning i sosiale medier*. Forsvarets forskningsinstitutt.

<http://18.195.19.6/handle/20.500.12242/2898>

Skants, P. (2016). *Sosiale medier og krisehåndtering*. Gyldendal akademisk. Oslo.

Stahl, B. C. (2006). On the difference or equality of information, misinformation, and disinformation: A critical research perspective. *Informing Science*, 9, 83.

<https://inform.nu/Articles/Vol9/v9p083-096Stahl65.pdf>

Stjernswärd, S., Ivert, A., & Glasdam, S. (2021). Perceptions and effects of COVID-19 related information in Denmark and Sweden - a web-based survey about COVID-19 and social media. *Journal of Public Health*, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s10389-021-01539-5>

Tørdal, R. M. (2021). *Demokrati og desinformasjon*. Nasjonal digital læringsarena. <https://ndla.no/article/26806>

World Health Organization. (2019). *Ten threats to global health in 2019*. <https://www.who.int/news-room/spotlight/ten-threats-to-global-health-in-2019>

WHO. (2020). *Munich Security Conference*. <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/munich-security-conference>

Vedlegg

Vedlegget viser et utvalg av aktuelle søkeord, og synonymer til disse, anvendt for innhenting av litteratur.

Vedlegg 1: <Søkelogg>

<i>sosiale medier</i>	<i>Feilinformasjon</i>	Covid-19 vaksinen	Covid-19	Påvirkning	<i>yringsfrihet</i>	<i>Tillit</i>
Snapchat	desinformasjon	Covid vaccine	Corona	Hjernevasking	Freedom of speech	confidence
Instagram	Disinformation	<u>Coronavaksine</u>	Korona	Influencers	Free speech	belief
Facebook	misinformation	<u>Koronavaksine</u>	SARS-CoV-2	Politics	first amendment	faith
Reddit	disinformation	<u>Vaccinehesitancy</u>	Coronavirus	conspiracy theory	freedom of expression	reliance
Tiktok	Wrong information	Vaksineskeptikere	<u>Koronavirus</u>	Conspiracy	Speech position	
Twitter	Villedende informasjon	Vaksinemotstandere	<u>Corona-virus</u>	Ignorance	freedom from censorship	
#hashtag	feilaktig informasjon	<u>Anti-vaxers</u>	Chinese-virus		lack of censorship	
Emneknaggeter	<u>Påvirkningsoperasjoner</u>		Kung flu			
Internet forums	<u>Infodemic</u>		Wuhan virus			
Digital plattform	<u>Malinformation</u>		Pandemic			
Digital society	misleading information		Epidemic			
Whatsapp	<u>Falseinformation</u>		2019-ncov			
Telegram			Chinese flu			
4chan			Scamdemic			
			<u>Plandemic</u>			
			Lockdown Virus			